

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ»**

**“CREATIVE WRITING ACTIVITIES IN
KINDERGARTEN SCHOOL: STORY WRITING AND
DIGITAL STORYTELLING CREATION”**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΥΚΑΡΠΙΔΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΑΕΜ: 2723

**ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Η. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ,
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

**Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ,
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2017

Πίνακας περιεχομένων

Λίστα εικόνων	3
Συντομογραφίες	3
Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Εισαγωγή	7
Α΄ ΜΕΡΟΣ	8
1. Λογοτεχνία και Νηπιαγωγείο (σχολείο)	8
2. Δημιουργική Γραφή	11
2.1. Ορισμός Δημιουργικής Γραφής	11
2.2. Δημιουργική γραφή στο πλαίσιο της εκπαίδευσης	14
2.3. Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο - Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	21
3. Χρήση της πληροφορικής στην εκπαίδευση	26
4. Δημιουργική γραφή και Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία	31
Β΄ ΜΕΡΟΣ	36
5. Επίλυση προβλήματος	36
5.1. Η διαφορετική εξέλιξη που έδωσαν τα παιδιά στον μύθο	43
5.2. Ψηφιακή αφήγηση - Η αντίδραση των νηπίων	45
6. Ψηφιακή κατασκευή ιστορίας (digital storytelling)	46
7. Αποτελέσματα	49
8. Συμπεράσματα - συζήτηση	49
9. Μελλοντικές προτάσεις	50
Βιβλιογραφία	51

Λίστα εικόνων

<u>Εικόνα 1: Δημιουργική Γραφή.....</u>	7
<u>Εικόνα 2: Έμπνευση για δημιουργία.....</u>	20
<u>Εικόνα 3: Πληροφορική στην εκπαίδευση.....</u>	30
<u>Εικόνα 4: Τα παιδιά τοποθετούν στη σωστή σειρά το παραμύθι</u>	39
<u>Εικόνα 5: Ανάγνωση παραμυθιού.....</u>	40
<u>Εικόνα 6: Δημιουργική γραφή – διαφορετική συνέχεια του μύθου.....</u>	41
<u>Εικόνα 7: Παρουσίαση στην παρεούλα</u>	44

Συντομογραφίες

Τ.Π.Ε.: Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας

Δ.Ε.Π.Π.Σ.: Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Η/Υ: Ηλεκτρονικός Υπολογιστής

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα « Δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής στο νηπιαγωγείο: Δημιουργία ιστορίας και παραγωγή ψηφιακής αφήγησης» εκπονήθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Κωτόπουλο Η. Τριαντάφυλλο για την υπομονή του, την πολύτιμη βοήθεια που παρείχε κατά τη συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας καθώς και για τις πολύτιμες συμβουλές που μου έδωσε. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Φωτόπουλο Νικόλαο για τη στήριξη και την επικοινωνιακή συνεργασία μας.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω σε όλους τους καθηγητές που είχα όλα τα χρόνια στο πανεπιστήμιο, για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν και με έκαναν καλύτερη νηπιαγωγό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα νήπια και τις νηπιαγωγούς του 8^{ου} Πειραματικού Ολοήμερου Νηπιαγωγείου Φλώρινας που μου πρόσφεραν την όμορφη αυτή εμπειρία.

Περίληψη

Η δημιουργική γραφή είναι το γράψιμο με τρόπο δημιουργικό, εμπνευσμένο και πρωτότυπο και αποτελεί μία βιωματική εκπαιδευτική μέθοδο, η οποία σε συνδυασμό με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) εισάγουν μία καινοτόμα αντίληψη για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, της κριτικής σκέψης, της λογοτεχνικής γραφής αλλά και κάθε διδακτικού αντικειμένου. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται οι θεωρητικές βάσεις της δημιουργικής γραφής και των Τ.Π.Ε. Η δομή που ακολουθείται είναι η εξής: Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο και ποικίλες πληροφορίες που αφορούν τη δημιουργική γραφή και ακολουθεί ανάλυση της γενικότερης χρήσης των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρατίθεται μία δραστηριότητα δημιουργικής γραφής στη θεματική της γλώσσας που εφαρμόστηκε σε νηπιαγωγείο της Φλώρινας. Τα νήπια, έντεκα αγόρια και έξι κορίτσια εμπνεόμενα από τον γνωστό μύθο της Ευρώπης τον μετασχημάτισαν, του έδωσαν άλλη μορφή και πρόσθεσαν πολλά δικά τους στοιχεία σχετικά με το πώς θα ήθελαν ή φαντάζονταν ότι έγιναν τα γεγονότα. Η προσπάθειά τους αποτυπώθηκε με την βοήθεια των Τ.Π.Ε. σε ψηφιακή αφήγηση που επισυνάπτεται στην εργασία. Με τη χρήση της δημιουργικής γραφής καταρρίπτεται ο μύθος «πώς η συγγραφή δεν μπορεί να διδαχθεί και ότι παραμένει κάτι που εμπνέεται από τις μούσες και δημιουργείται από ιδιοφυίες» .

Abstract

Creative writing is writing in a creative, inspired and original way and is an experiential educational method which, in combination with Information and Communication Technologies (ICTs), introduces an innovative concept for the teaching of literature, critical thinking, literary writing and every teaching object.

This paper presents the theoretical foundations of creative writing and ICT. The structure that follows is the following: Initially, the theoretical background and various information concerning creative writing are presented, followed by an analysis of the general use of ICTs. in education.

Moreover a creative writing activity is presented on the language theme applied to a kindergarten in Florina, Western Macedonia, Greece. The infants, 11 boys and 6 girls, inspired by Europe's well-known myth, transformed it, gave it another form, and added a lot of their own details of how they would or might have imagined the events had happened.

Their effort was captured with the help of T.E.P. in a digital narrative attached to this work. Using creative writing, the myth of "how writing cannot be taught and that remains something inspired by muses and is created by geniuses" is being overcome.

Εισαγωγή

«Η δημιουργικότητα είναι συνώνυμο της ‘αποκλίνουσας σκέψης’, αυτής δηλαδή που έχει την ικανότητα να σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας»

(Τζιάνι Ροντάρι)

Η συγκεκριμένη μελέτη πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια εκπόνησης πτυχιακής εργασίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Στόχο έχει δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στο νηπιαγωγείο, τη δημιουργία πρωτότυπης ιστορίας από τα παιδιά και την ψηφιακή αφήγησή της.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στην έννοια της δημιουργικότητας και στον προσδιορισμό του όρου *δημιουργική γραφή*, στη συμβολή και τον ρόλο της στην εκπαίδευση, στο ρόλο του εκπαιδευτικού κατά τη διδασκαλία της, στην εισαγωγή των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση γενικά, καθώς και στην αξιοποίησή τους σε συνδυασμό με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής. Στο δεύτερο μέρος η λογοτεχνική ανάγνωση του μύθου της Ευρώπης αποτελεί σημείο εκκίνησης για την παραγωγή πρωτότυπου κειμένου από τα παιδιά, με την ενεργοποίηση της φαντασίας τους και των μηχανισμών της δημιουργικότητάς τους. Κατατίθεται λοιπόν η διαφορετική συνέχεια που έδωσαν τα νήπια στον μύθο της Ευρώπης, η εικονογράφηση της νέας εξέλιξης και η ψηφιακή αφήγησή της. Με τη χρήση των Τ.Π.Ε στην δημιουργική γραφή, τα νήπια έχουν περισσότερα κίνητρα και προθυμία να γράψουν ελεύθερα και δημιουργικά. Η ψηφιακή αφήγηση, συμβάλλει στην ενίσχυση της δημιουργικής γραφής.

Εικόνα 1: Δημιουργική Γραφή

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Λογοτεχνία και Νηπιαγωγείο (σχολείο)

«Η λογοτεχνία με τη σημερινή της σημασία είναι ένα αρκετά πρόσφατο καλλιτεχνικό φαινόμενο και η εμφάνισή του ως τέτοιο ανάγεται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Πριν και κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, ο όρος χρησιμοποιούνταν ελάχιστα. Μόνο μετά την περίοδο του Ρομαντισμού, η λογοτεχνία ταυτίζεται με το ευφάνταστο γράψιμο, την έμπνευση, την αυθορμησία, τη μοναδικότητα και την πρωτοτυπία. Θεωρείται σχεδόν ένα μυθοποιημένο καλλιτεχνικό προϊόν κι αυτό με τη σειρά του προκαλεί μια αντίστοιχη μυθοποίηση και εξιδανίκευση του καλλιτέχνη δημιουργού, ο οποίος θεοποιείται και εκλαμβάνεται ως μικρός δημιουργός επί της γης. Ο δημιουργός και το δημιούργημά του καθίστανται δυσπρόσιτα στο ευρύ κοινό» (Καρακίτσιος, 2012: 6).

Η λογοτεχνία μέσα στο νηπιαγωγείο παίζει σπουδαίο ρόλο ανάμεσα στη νηπιαγωγό και τα νήπια, τα οποία χαρακτηρίζονται ως ιδιότυποι αναγνώστες, αφού έχουν συγχρόνως το ρόλο του ακροατή, του θεατή και του έμμεσου αναγνώστη μια και δεν γνωρίζουν ακόμα ανάγνωση και γραφή. Ο Σεφέρης στις Δοκιμές, όπως αναφέρει η Φλωρά (2011), υποστήριζε ότι τη γλώσσα τη χρησιμοποιούμε με δύο τρόπους: έναν που αφορά το λογικό μας και τον άλλο που αφορά τις συγκινήσεις μας. Η λογοτεχνία χρησιμοποιεί τον δεύτερο τρόπο, μεταχειρίζεται δηλαδή τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, όπου ο λόγος είναι φορτισμένος με τη μεγαλύτερη συναισθηματική ένταση και ανοίγει νέους ορίζοντες στη θέαση του κόσμου, αφού μεταστοιχειώνει την πραγματικότητα σ' ένα παιγνίδι υποβολής και επιβολής. Πιο συγκεκριμένα, η παιδική λογοτεχνία έχει ως σκοπό να μεταδώσει συναισθήματα στα παιδιά και να δημιουργήσει κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν τη φαντασία τους, να διευρύνουν τους γνωστικούς τους ορίζοντες και να ανακαλύψουν πράγματα μέσω της μάθησης. Επιπλέον συμβάλλει στην αισθητική καλλιέργεια, στην ψυχική ωρίμανση και φυσικά στην ανάπτυξη της σκέψης και του προφορικού τους λόγου. Τα παιδιά μαθαίνουν τη γλώσσα μέσα από ενδιαφέροντα ακούσματα λογοτεχνικών κειμένων, που ανταποκρίνονται σε σχήματα ή σε σενάρια γλώσσας που έχουν

διαμορφώσει πριν πάνε στο σχολείο. Με όχημα την ιστορία τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να μάθουν τη γραμματική, το συντακτικό και το λεξιλόγιο της γλώσσας (Φλωρά, 2011).

Για να υλοποιηθεί όμως ο σκοπός αυτός πρέπει το νηπιαγωγείο να διαθέτει όλα τα μέσα (βιβλία, παραμύθια) ώστε τα παιδιά να προσλαμβάνουν ερεθίσματα μέσα από τον χώρο του νηπιαγωγείου. Είναι γνωστό ότι η αναγνωστική συμπεριφορά καλλιεργείται στις μικρές ηλικίες και ότι η συνήθεια να διαβάζουμε βιβλία αναπτύσσεται στα πρώτα χρόνια της ζωής μας (Καλλέργης, 1995). Οι Robinson & Spodek, (στη: Φλωρά, 2011), παρατηρούν ότι η λογοτεχνία αποτελεί μια προφανή πηγή ποικιλίας στη χρήση λέξεων και λεξιλογίου. Η παιδική λογοτεχνία και συγκεκριμένα οι μικρές εικονογραφημένες ιστορίες, μπορούν να βοηθήσουν στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.

Το νηπιαγωγείο αποτελεί μία θεμελιώδη βαθμίδα της εκπαίδευσης όπου στήνονται οι βάσεις που θα επιτρέψουν το παιδί να γίνει ενεργητικός κι όχι παθητικός αποδέκτης ουσιωδών πραγμάτων. Ο ρόλος και η θέση της παιδικής λογοτεχνίας κατέχει δεσπόζουσα θέση στο αναλυτικό πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα, η ενασχόληση των παιδιών με τη λογοτεχνία τα βοηθά να εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, να διασκεδάζουν, να περιγράφουν γεγονότα, να αντιλαμβάνονται τον κόσμο και τη θέση που έχουν τα ίδια σε αυτόν ν' αυξήσουν το ενεργητικό τους λεξιλόγιο, παράλληλα με το παθητικό, αλλά και το κυριότερο να γίνουν ενεργητικοί αναγνώστες. Μελέτες έδειξαν (Φλωρά, 2011) ότι όταν τα παιδιά εκτίθενται σε όλα τα είδη της λογοτεχνίας, σε κάθε στάδιο της σχολικής τους ζωής, αυξάνουν σημαντικά τις ικανότητες της γραπτής τους έκφρασης και δε νιώθουν κανένα φόβο και δισταγμό μπροστά σε μια κόλλα χαρτιού. Δύο είναι οι τύποι γραφής κατά την ίδια ερευνήτρια: Η δημιουργική γραφή, όπου η λογοτεχνία αποτελεί το έναυσμα για να γράψει το παιδί και η ανταπόκριση στη λογοτεχνία, όπου τα παιδιά καλούνται να εκφράσουν τη γνώμη τους με εποικοδομητικό αλλά και κριτικό τρόπο, για τα έργα που διαβάζουν.

Τα λογοτεχνικά κείμενα προσφέρουν πρότυπα, βοηθάνε στην ανακάλυψη του ύφους, διδάσκουν την τεχνική, χτίζουν το λεξιλόγιο (Παπαδοπούλου, 2004: 75). «Ένα

κείμενο δεν γεννιέται ποτέ από το μηδέν και σπάνια πηγάζει από την άμεση παρατήρηση της πραγματικότητας. Είτε το συνειδητοποιεί ο δημιουργός του είτε όχι, βασίζεται πάντα σε προγενέστερα κείμενα που άκουσε ή διάβασε» (Timbal-Duclaux, 1996: 115).

Η νηπιαγωγός μπορεί να βοηθήσει και να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών αξιοποιώντας και αναδεικνύοντας διάφορα είδη λογοτεχνικών κειμένων όπως παραμύθια, μύθους, μικρές ιστορίες, ποιήματα και βιβλία γνώσεων. Σύμφωνα με τον Ποσλανιέκ, (1991), οι τρόποι τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιήσει η νηπιαγωγός είναι:

- Αξιοποίηση των ενδείξεων του εξώφυλλου και του οπισθόφυλλου
- Αξιοποίηση του τίτλου, των εικόνων ή της αρχής του κειμένου
- Αξιοποίηση βιβλίων γνώσεων και προσαρμογή τους σε μια παιδαγωγική πρακτική
- Διασκευή ενός γνωστού παραμυθιού ή ιστορίας
- Συγκριτική μελέτη σε παραλλαγές ενός γνωστού παραμυθιού
- Μετατροπή ενός αφηγηματικού κειμένου σε διαλογικό
- Συμπλήρωση τίτλων γνωστών παραμυθιών από μια λίστα πιθανών λέξεων
- Συσχετισμό μιας λίστας που περιέχει χαρακτήρες ή τίτλους γνωστών παραμυθιών, με τις εικόνες τους
- Σύνδεση εικόνων ενός παραμυθιού με τους διαλόγους του
- Υπαγόρευση ενός γνωστού παραμυθιού από τα παιδιά στον εκπαιδευτικό
- Ξαναγράψιμο ενός γνωστού παραμυθιού με βάση εικόνες στη σωστή σειρά.

Το λογοτεχνικό κείμενο αποτελεί ερέθισμα αλλά και πρότυπο γραφής. Οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής δεν είναι απαραίτητο να έχουν ως αποκλειστικό στόχο να εξελιχθούν οι μαθητές σε πιο καλούς συγγραφείς, αλλά να δημιουργήσουν καλύτερους αναγνώστες της παιδικής λογοτεχνίας, της ποίησης, του μυθιστορήματος, πιο πολύ ενημερωμένους, ευαισθητοποιημένους και ενθουσιώδεις.

Δημιουργική Γραφή

Ορισμός Δημιουργικής Γραφής

« Η Δημιουργική Γραφή ως μια κατεξοχήν δημιουργική διαδικασία, συνδέεται άμεσα με την έννοια της δημιουργικότητας. Είναι ένας από τους πλέον πολυσυζητημένους όρους και αποτελεί στην ουσία μια τυπική μετάφραση ξενόγλωσσων όρων «creative writing» «écriture creative». Ο όρος υπονοεί, σήμερα τουλάχιστον, τη διδασκαλία της λογοτεχνικής γραφής αλλά εμπεριέχει στην ευρεία του σημασία και το σύνολο των διαφόρων εκπαιδευτικών πρακτικών και τεχνικών που στοχεύουν στην κατάκτηση συγγραφικών (λογοτεχνικών) δεξιοτήτων» (Καρακίτσιος, 2012: 1).

Ο όρος προκαλεί συχνά σύγχυση και αμηχανία λόγω της πολλαπλής σημασίας και χρήσης του, αλλά και των αξιολογικών του προεκτάσεων. Μία σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση επιτείνει την εννοιολογική του ασάφεια, καθώς παραπέμπει σε μια σειρά νοημάτων, όπως πεδίο συγγραφικών δραστηριοτήτων, τέχνη της λογοτεχνικής συγγραφής, βιωματική εκπαιδευτική μέθοδο για την διδασκαλία της Λογοτεχνίας και της λογοτεχνικής γραφής, μορφή ψυχικής εκτόνωσης και τρόπο ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης, πανεπιστημιακό γνωστικό αντικείμενο κ.ά. (Βακάλη, Ζωγράφου-Τσαντάκη, & Κωτόπουλος, 2013: 13).

Ο όρος «δημιουργική γραφή» έχει διπλή σημασία: Πρώτον, την ικανότητα κάποιου να μπορεί να ελέγξει τις δημιουργικές του σκέψεις και να τις αποτυπώσει στο χαρτί και δεύτερον να μπορεί να εμπεριέχει το σύνολο των διάφορων εκπαιδευτικών πρακτικών και τεχνικών που στοχεύουν στην κατάκτηση συγγραφικών (κυρίως λογοτεχνικών) δεξιοτήτων. Η δημιουργική γραφή είναι μία διαδικασία εκμάθησης της λογοτεχνίας, δηλαδή είναι κάθε γραφή που ξεφεύγει από τα όρια της τυπικής, δημοσιογραφικής και ακαδημαϊκής γραφής. Στις περισσότερες περιπτώσεις η δημιουργική γραφή λειτουργεί εκπαιδευτικά για να ενισχύσει την γλωσσική ικανότητα του ατόμου. Σκοπός της είναι το άτομο να καλλιεργήσει την φαντασία και τη δημιουργικότητά του και να εξοικειωθεί με τη συγγραφή. Η δημιουργική γραφή

είναι η τέχνη να βρίσκει, να «κατεβάζει», να γεννά κάποιες ιδέες και να τις οργανώνει (Timbal-Duclaux, 1996).

Αναφέροντας τον όρο «δημιουργική γραφή» πρέπει να ξεκαθαριστεί το τι μπορεί να σημαίνει «δημιουργικότητα». Ο άνθρωπος είναι ένα κατ' εξοχήν δημιουργικό όν, όπως αποδεικνύεται από τα πολλά έργα που έχει αφήσει πίσω του από την εποχή της αρχαιότητας. Σύμφωνα με τον Τζιάνι Ροντάρι (2003), «η δημιουργικότητα είναι συνώνυμο της αποκλίνουσας σκέψης, αυτής δηλ. που έχει την ικανότητα να σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας. Είναι δημιουργικό ένα μυαλό που πάντα δουλεύει, που πάντα ρωτάει, που ανακαλύπτει προβλήματα εκεί όπου οι άλλοι βρίσκουν ικανοποιητικές απαντήσεις, που διαθέτει κρίση αυτόνομη και ανεξάρτητη, που αρνείται το τυποποιημένο, που καταπιάνεται απ' την αρχή με τα πράγματα και τις έννοιες, χωρίς να εμποδίζεται από κομπορμισμούς. Όλες αυτές οι ιδιότητες εκδηλώνονται στη διαδικασία της δημιουργίας, η οποία έχει έναν χαρακτήρα ψυχαγωγικό – πάντοτε – ακόμα κι αν έχουμε να κάνουμε με τα αυστηρά μαθηματικά» (Ροντάρι, 2003: 206). Σύμφωνα με τον Gary Davis (1992: 38): «Υπάρχουν περίπου τόσοι ορισμοί, θεωρίες και ιδέες για τη δημιουργικότητα όσοι και οι άνθρωποι που έχουν γράψει τις ιδέες τους σ' ένα κομμάτι χαρτί».

Η αποκλίνουσα σκέψη, σε αντίθεση από την συγκλίνουσα του Guilford (Hardman, Crew, & Egan, 2002: 532), δεν είναι τίποτα περισσότερο από τη σκέψη που ξεφεύγει από τη νόρμα. «Η Δημιουργική Γραφή είναι και μια μορφή ψυχικής εκτόνωσης, εσωτερικής λύτρωσης και ψυχικής απελευθέρωσης του ατόμου» (Καρακίτσιος, 2012: 2). Εμπεριέχει και μια πτυχή διασκέδασης, συνδέεται με δεξιότητες και λειτουργίες που συναντώνται και στο παιχνίδι, όπως είναι η αίσθηση της περιπέτειας, της φαντασίας του πειραματισμού, της περιέργειας (Καραγιάννης, 2010). Είναι ένα αντίδοτο στην απουσία νέων, πρωτότυπων ιδεών και θετικών πεποιθήσεων της σύγχρονης εποχής. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δημιουργικής γραφής είναι η παιγνιώδης φύση των δραστηριοτήτων, χάρη στην οποία το παιδί διασκεδάζει με ό,τι γράφει, γνωρίζει νέες ιδέες και κάνει «πιο εύκολο και, κυρίως, πιο ευχάριστο και δημιουργικό το ταξίδι του στη σελίδα».

(Πασσιά & Μανδηλαράς, 2000: 8).

Η δημιουργική γραφή απασχολεί τομείς όπως η Φιλοσοφία, η Παιδαγωγική αλλά και η Νευροφυσιολογία. Πρόκειται για μια πολύπλευρη και σύνθετη διαδικασία που αφορά με τον ένα ή τον άλλον τρόπο όλους τους ανθρώπους (σαν αιτία, σαν μέσο, σαν αποτέλεσμα). Το ερώτημα είναι: η δημιουργικότητα είναι ταλέντο; Και κατ' επέκταση «η δημιουργική γραφή διδάσκεται;». Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρει ο Κωτόπουλος (2013), ο Immanuel Kant τονίζει: «ο συγγραφικός τρόπος χάνεται, όταν επιχειρείται η διδασκαλία του». Βέβαια, η δημιουργική γραφή είναι τέχνη και οφείλει να διδαχθεί όπως όλες οι τέχνες, αλλά με ποιον τρόπο θα μπορούσε να διδαχθεί; Το ζήτημα για το διδακτό ή μη της δημιουργικής γραφής χάνεται σε βάθος χρόνων και δημιουργεί αντιπαραθέσεις ακόμη και σήμερα. Κανείς δεν μπορεί να μιλήσει με ακρίβεια για «ταλέντο» ή για «καλλιεργημένη δεξιότητα».

(Βακάλη κ.ά., 2013).

Ιδρυτικό κείμενο του μαθητοκεντρικού κινήματος της «προοδευτικής εκπαίδευσης» ήταν το Creative Youth του Hughes Mearns, ο οποίος πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο «δημιουργική γραφή» ως μία νέα μέθοδο διδασκαλίας, που αποσκοπούσε στην ενίσχυση της αυτο-έκφρασης και στην ελεύθερη ανάπτυξη της γλωσσικής και λογοτεχνικής ικανότητας των μαθητών (Mearns, 1925). Ο Mearns δούλεψε με τη δημιουργική γραφή στο Lincoln school, το οποίο διηύθυνε, όχι μόνο περιορίζοντας την κανονιστική διδασκαλία της γλώσσας, αλλά και ορίζοντας την ελεύθερη παραγωγή γραπτού λόγου ως παιδευτικό αυτοσκοπό, μη υποκείμενο σε κανόνες και αξιολογήσεις.

Με τη Δημιουργική Γραφή επιβεβαιώνεται η κοινή παραδοχή, ότι η συγγραφή ενός λογοτεχνικού κειμένου δεν αποτελεί μια προνομιακή δυνατότητα λίγων ανθρώπων αλλά πολύ περισσότερων. Σύμφωνα με τον Κώστα Ταχτσή, όπως αναφέρει ο Καρακίτσιος (2012: 2) «Κάθε άνθρωπος μπορεί να γράψει ένα μυθιστόρημα, το μυθιστόρημα της ζωής του».

Το γράψιμο είναι δημιουργία, επικοινωνία, έκφραση, διέξοδος από μία καθημερινότητα όλο και πιο στριμωγμένη. Γράφεις και απογειώνεσαι, δημιουργείς

κόσμους, βγάζεις «αυτά που έχεις μέσα σου»... κυρίως, διαχειρίζεσαι την σκληρή πραγματικότητα με τον τρόπο σου. «Δημιουργική γραφή» σημαίνει πάνω απ' όλα δημιουργικό σβήσιμο (Σουλιώτης, χ.χ.: 14).

Δημιουργική γραφή στο πλαίσιο της εκπαίδευσης

Η ιστορία της δημιουργικής γραφής ξεκινά στην Αρχαία Ελλάδα από την Αθήνα με τον Αριστοτέλη (384-322 π. Χ.) (στο: Βακάλη κ.ά., 2013), αλλά φαίνεται να έχει τις ρίζες της πίσω κι απ' αυτόν, καθώς το έργο του «Περί Ποιητικής» αποτελεί ερμηνευτικό απολογισμό των δημιουργικών πρακτικών που συνέλεξε και μελέτησε και που στο μεταξύ είχαν γίνει αποδεκτές και αριθμούσαν ήδη αρκετά χρόνια εφαρμογής. Ο Αριστοτέλης υποδεικνύει στους μαθητές του τι να αναζητήσουν και τι να αποφύγουν στη σύνθεση των ποιητικών τους δραμάτων, το αποτέλεσμα στο οποίο πρέπει να στοχεύουν τέτοια είδους κείμενα, τα μέσα που θα τους βοηθήσουν να το πραγματοποιήσουν, το πώς η επίτευξη των στόχων προσδιορίζει και καθορίζει τη μορφή του δραματικού κειμένου, αλλά και ποιες ελλείψεις μπορούν να οδηγήσουν έναν δραματογράφο σε μια αποτυχία. Η επιρροή που άσκησε στον Φιλόσοφο φαίνεται στα έργα του και στις ομιλίες του στους μαθητές τους.

Στη σύγχρονη εποχή η ιστορία της δημιουργικής γραφής ξεκινά με την εμφάνιση του έργου του S. Freud με κύρια χαρακτηριστικά τον ελεύθερο συνειρμό, τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας ως πηγής ιδεών και συναισθημάτων, την αρχή της ερμηνείας των ονείρων. Έτσι αναπτύχθηκαν τεχνικές δημιουργικής γραφής από τις καλλιτεχνικές σχολές: ο εξπρεσιονισμός την ανάπτυξη της μυθολογικής φαντασίας, ο σουρεαλισμός το αυτόματο γράψιμο, ο ντανταϊσμός το παραθετικό γράψιμο. Είναι λοιπόν η δημιουργική γραφή ένα «παιχνίδι και πειραματισμός με τη συγγραφή» (Καλογεροπούλου, 2006). Η γραφή είναι ένα απολαυστικό ταξίδι για μικρούς και μεγάλους, που σε κάνει να νιώθεις μεγάλη ψυχική ευεξία γιατί η διαδικασία σε επιβραβεύει συνήθως περισσότερο από το τελικό αποτέλεσμα. Η δημιουργική γραφή είναι γραφή ελεύθερη (Γρόσδος, 2013).

Ως επιστημονικός κλάδος ξεκίνησε από το εξωτερικό και συγκεκριμένα το 1939 στην Iowa (Βακάλη κ.ά., 2013) με την ίδρυση εργαστηρίου «δημιουργικής γραφής» για μαθητές που ενδιαφέρονται σε αυτόν τον τομέα και έχουν την ικανότητα. Καθώς περνούσαν τα χρόνια όλο και εξαπλωνόταν η φήμη της και αναδυόταν σαν κλάδος. Στις αρχές του 20ου αιώνα στις Η.Π.Α. αναδείχθηκε πλέον ως επιστημονικός κλάδος σε πανεπιστήμια και σχολεία. Από εκεί συνέχισαν και άλλα πανεπιστήμια την αναγνώριση και ένταξή της σε αυτά, όπως το πανεπιστήμιο της Columbia, το Princeton, το Iowa, το East Anglia της Αγγλίας και πολλά ακόμη. Αν και δεν ήταν λίγες οι αντιδράσεις για τον αν πρέπει να καθιερωθεί ως επιστημονικός κλάδος και το αν διδάσκεται, η ίδια συνέχισε την πορεία της.

Στην Ελλάδα άργησε να εμφανιστεί η «δημιουργική γραφή», τη βλέπουμε πρώτη φορά στις αρχές του 21ου αιώνα αλλά μόνο σε μαθήματα σεμιναρίων - αρκετές φορές αμφίβολης ποιότητας και μεθοδολογίας - χωρίς να έχει εισαχθεί ως μάθημα σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Τα τελευταία χρόνια ξεκίνησαν οι ειδικοί να την ερευνούν και να αναζητούν την προέλευσή της, τον σκοπό της, πώς και αν διδάσκεται. Ακόμη δεν έχει εισαχθεί ως αυτόνομο μάθημα σε κάποια βαθμίδα της ελληνικής εκπαίδευσης, παρά μόνο στα Καλλιτεχνικά σχολεία και θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά ως Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Δημιουργικής Γραφής» στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας το έτος 2008 και από τότε συνεχίζει την πετυχημένη πορεία του. Είναι το μόνο πανεπιστήμιο της χώρας που καθιέρωσε τη «δημιουργική γραφή» και το μόνο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών με θέμα αυτήν. Υπάρχει ελπίδα πως σύντομα θα ενταχθεί σαν μάθημα καθώς ήδη στην Κύπρο έχει εισαχθεί στα Αναλυτικά Προγράμματα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εδώ και λίγα χρόνια (2012-2013) (Βακάλη κ.ά., 2013).

Γίνονται κάποια βήματα στο Νηπιαγωγείο με δραστηριότητες για την καλλιέργεια του προφορικού λόγου σύμφωνα με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2011) αλλά και στα λύκεια της Ελλάδας με το να προσπαθούν να συμπεριλάβουν ορισμένες δραστηριότητες «δημιουργικής γραφής» με σκοπό να εξασκηθούν τα παιδιά σε κειμενικούς τύπους και όχι μόνο.

Υπήρξαν πολλές αντιδράσεις και ερωτήματα, αν η δημιουργική γραφή μπορεί να «διδασκεύει» στο νηπιαγωγείο. Η απάντηση είναι πως ναι, μπορεί και μάλιστα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Για να ασχοληθεί κάποιος με τη δημιουργική γραφή δεν είναι απαραίτητο να έχει σπουδάσει πάνω σε αυτό, αρκεί να το θέλει, να του αρέσει και να έχει φαντασία και δημιουργικότητα.

Η δημιουργική γραφή είναι για όλους και μπορεί να διδάσκει από το νηπιαγωγείο μέχρι και το πανεπιστήμιο. Αποτελεί μία σύγχρονη εκπαιδευτική διαδικασία, μέσα από την οποία τα παιδιά μπορούν να βελτιώσουν την γραπτή τους έκφραση με παιγνιώδεις δραστηριότητες. Με το γράψιμο δικών τους ιστοριών που πηγάζουν από τη φαντασία τους, τα παιδιά μαθαίνουν, το διασκεδάζουν, αναπτύσσουν τη φαντασία τους, τη σκέψη τους. Πιο συγκεκριμένα, αποτυπώνουν στο χαρτί τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. Απώτερος όμως στόχος είναι να κατανοήσει το παιδί πως η γλώσσα πλάθεται κάθε στιγμή που τη γράφουμε ή τη μιλάμε» (Πασσιά & Μανδηλαράς, 2000: 18).

Με λίγα λόγια η «Δημιουργική γραφή» συμβάλλει στην ψυχική ανάπτυξη και την ανάπτυξη δεξιοτήτων των παιδιών. Πάντως το μόνο σίγουρο είναι πως παρά τις αρχικές αντιδράσεις προς αυτήν, στο τέλος καθιερώθηκε στην Ελλάδα και με τον έναν και με τον άλλον τρόπο αναγνωρίστηκε η αξία της από όλη την εκπαιδευτική κοινότητα (Βακάλη κ.ά., 2013).

Η ελληνική επιστημονική κοινότητα μόλις πρόσφατα άρχισε να συνειδητοποιεί την ύπαρξη αυτού του νέου, αλλά τόσο παλαιού στην πραγματικότητα επιστημονικού πεδίου.

Η δημιουργική γραφή στην εκπαίδευση είναι μία σύνθετη και πολύπλοκη νοητική διεργασία, κατά την οποία η Λογοτεχνία προσεγγίζεται ενεργητικά. Αναλυτικότερα, η ενεργητική αυτή διαδικασία απαιτεί τον συντονισμό πολλών λειτουργικών, νευροφυσιολογικών, ψυχικών και πνευματικών προσεγγίσεων, ενώ ταυτόχρονα είναι πολύ απολαυστική και ενδιαφέρουσα.

Η δημιουργική γραφή μπορεί να διδάσκει και να κατανοηθεί, όπως κάθε τέχνη που απαιτεί δεξιότητες, όπως κάθε σημαντικό παιχνίδι (Morley, 2007: 5).

Σήμερα, η δημιουργική γραφή αντιμετωπίζεται ως ένα γνωστικό αντικείμενο το οποίο μπορεί να διδαχθεί από το νηπιαγωγείο μέχρι επίπεδο διδακτορικών σπουδών. Η δημιουργική γραφή είναι ένας πολύ ενδιαφέρων κλάδος που έχει συνεχές ενδιαφέρον μέσα από το οποίο υπάρχει εκτενής συζήτηση και ως αποτέλεσμα της συζήτησης υπάρχουν αξιολογικά αποτελέσματα. Για πολλούς το δημιουργικό γράψιμο μοιάζει συνώνυμο με τη λογοτεχνική παραγωγή. Για άλλους η δημιουργική γραφή ταυτίζεται με τη δυνατότητα παραγωγής μιας πρωτότυπης γραπτής σύνθεσης (ή ανασύνθεσης), όπως αναφέρει ο Ramet (στο: Κωτόπουλος, 2017) η οποία μπορεί να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κειμενικών ειδών χωρίς αποκλειστικές συνδέσεις με τη λογοτεχνία. Άλλοι πάλι αντιλαμβάνονται σαν δημιουργικό οποιοδήποτε γράψιμο δεν περιέχει αναφορές σε κάποιο άλλο κείμενο, ώστε να θεωρείται, με τον τρόπο αυτό, αποτέλεσμα της αυτόνομης έκφρασης του εκάστοτε γράφοντα (Κωτόπουλος, 2017).

Σκοπός της σημερινής εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι το άτομο να διευρύνει τους γνωστικούς του ορίζοντες, να καλλιεργήσει την φαντασία του και τον λόγο του, να μπορεί να εκφράζεται και να είναι σε θέση να μπορεί να συγκροτήσει μία διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα απαλλαγμένη από τις μηχανικές και αυτοματοποιημένες πρακτικές και να αποτελέσει ένα δημιουργικό άτομο. Πιο συγκεκριμένα, το δημιουργικό άτομο διακατέχεται από παιγνιώδη διάθεση που του επιτρέπει να επανασηματοδοτεί και ανασηματοδοτεί πλευρές της καθημερινής ζωής του.

Η δημιουργική γραφή δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη όχι απλά να περιγράψει κάτι αλλά να το ξαναδημιουργήσει και να το αναδιατάξει. Επιπλέον, η δημιουργική γραφή αποτελεί «πυλώνα» της Λογοτεχνίας. Εξυπηρετεί τις τρεις βασικές λειτουργίες του αναγνώστη στη «λογοτεχνική ανάγνωση», καθώς τον βοηθά να προβεί στην αποκωδικοποίηση των συμβόλων του έργου, στην κατανόηση της στρατηγικής του σχεδιασμού και στην ενεργοποίηση της συναισθηματικής κατάστασης, επικεντρώνοντας τον, όχι στην προσπάθεια διδασκαλίας των νοημάτων του έργου ή την ανίχνευση της «λογοτεχνικότητας» του, αλλά στην προσπάθεια συμπλήρωσης των κενών του και της αναδιάταξης του αφηγηματικού υλικού, καθώς και στην

σύνδεση του κειμένου με άλλα κείμενα και την ανακάλυψη συσχετίσεων του συγγραφέα με την εποχή του.

Τα στάδια της δημιουργικής γραφής προσομοιάζουν με τα στάδια εκδήλωσης της δημιουργικότητας: την επώαση και την έμπνευση. Για τον οποιοδήποτε συγγραφέα, μικρό ή μεγάλο, μετά την εμφάνιση της απειροελάχιστης αρχικής ιδέας – έμπνευσης ακολουθεί το στάδιο της εκκόλαψής της, μια περίοδος ασυνείδητων νοητικών διεργασιών. Το θέμα μεταφέρεται στο υποσυνείδητο. Ο συγγραφέας μερικές φορές σταματά να ασχολείται και να σκέφτεται τι θα γράψει και με ποιον τρόπο και κάνει οτιδήποτε για να αποφορτισθεί. Ξαφνικά τον επισκέπτεται η έμπνευση και προκύπτουν οι νέες ιδέες (Γρόσδος, 2013).

Στάδια της δημιουργικής γραφής:

- Προπαρασκευή ή Προετοιμασία
Η εμφάνιση του ερεθίσματος, η δημιουργία ερωτημάτων, ο αρχικός προβληματισμός.
- Παραγωγή ή Επινόηση
Η τέχνη της εύρεσης ιδεών.
- Οργάνωση ή Διάταξη
Η τέχνη της ταξινόμησης των ιδεών και της δημιουργίας σχεδίου. Η τέχνη της επιλογής και της νοηματοδότησης των γλωσσικών στοιχείων: λέξεων, φράσεων, προτάσεων, περιόδων και η μεταξύ τους σύνδεση.
- Συγγραφή ή Παρουσίαση
Η δημιουργία του κειμένου, (Γρόσδος, 2013: 18).

Η εφαρμογή δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής προϋποθέτει θετικό ψυχολογικό κλίμα στην τάξη και αμφίδρομα το βελτιώνει. Το θετικό ψυχολογικό κλίμα αποτελεί προαπαιτούμενο για να ανοίξουν δίοδοι επικοινωνίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές/τριες αλλά και ανάμεσα στους μαθητές/τριες. Παιδαγωγικό προαπαιτούμενο αποτελεί η δημιουργία ατμόσφαιρας συγγραφής και δημιουργικού περιβάλλοντος στα οποία το παιδί-συγγραφέας μπορεί να πειραματιστεί με ασφάλεια και να νιώσει ελεύθερο να περιγράψει τη συναισθηματική εμπλοκή του απέναντι στα

προσφερόμενα ερεθίσματα. Οι δημιουργικές διαδικασίες προϋποθέτουν εθισμό σε ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες και υιοθέτηση από τον εκπαιδευτικό δημοκρατικού στυλ διδασκαλία. Η εικόνα του εκπαιδευτικού είναι περισσότερο του συνδημιουργού και εμπυχωτή και λιγότερο του αξιολογητή των γραπτών των παιδιών. Τούτο σημαίνει ότι ο ίδιος κατέχει δεξιότητες ερμηνευτικής / κριτικής προσέγγισης κειμένων για να μπορεί να σχεδιάζει τις κατάλληλες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και ταυτόχρονα, ως μέλος της κοινότητας των αναγνωστών των λογοτεχνικών βιβλίων και ως μέλος των συγγραφικών ομάδων, μαθαίνει να παρατηρεί, να εντοπίζει και να σέβεται τις ιδιαιτερότητες των κειμένων των μαθητών/τριών του. Οι απόπειρες βαθμολόγησης των γραπτών, ο αρνητικός σχολιασμός ή ακόμα ο ανεξέλεγκτος, αναίτιος και συνεχής έπαινος από τον εκπαιδευτικό, όχι μόνο δεν θα πρόσθεταν διδακτικά, αλλά θα επηρέαζαν αρνητικά τη συγγραφική αυτοεκτίμηση του παιδιού και θα εγκλώβιζαν τις δημιουργικές δυνατότητές του. Η επιβράβευση ίσως παρακινήσει τους μαθητές/τριες να θέλουν να γράψουν περισσότερο, όμως η επικεντρωμένη κριτική και η αυτοκριτική ίσως τους οδηγήσει να θελήσουν να γράψουν καλύτερα

(Γρόσδος,2015).

Οι Προσδοκώμενοι Στόχοι από την εφαρμογή της δημιουργικής γραφής στο σχολείο είναι:

- Να αναπτύξει, προωθήσει, εξελίξει τη δημιουργική φαντασία του παιδιού.
- Να προσδώσει κίνητρα για να αγαπήσουν τα παιδιά τη διαδικασία του γραψίματος αλλά και της ανάγνωσης (φιλιαναγνωσία).
- Να προσφέρει δημιουργικές διεξόδους στις ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τα αδιέξοδα των μαθητών.
- Να ωθήσει τα παιδιά ώστε να εμπλακούν συναισθηματικά με το κείμενο υποδυόμενα ρόλους όχι μόνον στα λογοτεχνικά κείμενα αλλά και σε ιστορικά.
- Να χαρίσει στιγμές δημιουργικής ευχαρίστησης και εκτόνωσης στους μαθητές.

Η δημιουργική γραφή μπορεί να εμφυσήσει στα παιδιά την αγάπη για τη λογοτεχνία και τα γραπτά κείμενα (Νικολαΐδου, 2012). Η μέχρι σήμερα εμπειρία της δημιουργικής γραφής, όπως αναφέρει ο Benton (στο: Κωτόπουλος, 2017), αποδεικνύει ότι καλλιεργεί πολύπλευρα το παιδί, αυξάνει την αυτοπεποίθησή του, ενώ ταυτόχρονα δρα ως αθέατη υποστήριξη σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, βελτιώνοντας κατά πολύ τη γλωσσική, διανοητική και συναισθηματική εξέλιξη του μαθητή.

Ευτυχώς ή δυστυχώς η έμπνευση δεν διδάσκεται, όπως αναφέρουν οι Duchense & Legay (στο: Καρακίτσιος, 2012). Διδάσκονται όμως οι τρόποι για τη δημιουργία ενός πλαισίου που ευνοεί τη γέννησή της και την έκφρασή της ... ένα τέτοιο πλαίσιο είναι και η «αταξία», δηλαδή ένα καθεστώς που απομακρύνει εκείνους τους κανόνες και τις συνθήκες που περιορίζουν την ελευθερία σκέψης, τη διάθεση δημιουργίας και αντίθετα ευνοεί εκείνα τα στοιχεία που οδηγούν σε άλλου τύπου χρήσεις των λέξεων, σε γλωσσικές ανατροπές, σε αποκλίνουσες επιλογές, σε φρέσκους και καινούριους δρόμους προσωπικής γραφής και έκφρασης. Αυτή είναι η ουσία της δημιουργικής γραφής.

Εικόνα 2: Έμπνευση για δημιουργία

Δημιουργική Γραφή στο Νηπιαγωγείο - Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Η Δημιουργική Γραφή δεν έχει ενταχθεί ακόμη στο Νηπιαγωγείο ως αυτόνομο μάθημα. Σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011b), εντάσσεται εν μέρει σε δύο μαθησιακές περιοχές: Παιδί και γλώσσα, Παιδί δημιουργία και έκφραση. Είναι πολύ εύκολο μία νηπιαγωγός να εντάξει τη δημιουργική γραφή σε απλές γλωσσικές δραστηριότητες καθώς και σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με εικαστικά ή με θέατρο.

Τα νήπια βρίσκονται σε μία τρυφερή ηλικία, στην οποία αναπτύσσουν κυρίως γνωστικές δεξιότητες, όπως τον προφορικό τους λόγο. Μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, ποίησης λογοτεχνίας τα παιδιά μαθαίνουν περισσότερα πράγματα, δέχονται περισσότερα γλωσσικά ερεθίσματα, τα οποία τους είναι χρήσιμα και για την μετέπειτα εκπαιδευτική τους πορεία. Ασκούνται στον εμπλουτισμό του προφορικού λόγου, στην αφήγηση, την περιγραφή, τη διήγηση, τη συνομιλία, την απομνημόνευση και απαγγελία και δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως αναγνώστες, αλλά και ως εν δυνάμει συγγραφείς (Χατζησαββίδης, 2002). Αναλυτικότερα, στα νήπια αρέσει πολύ να ακούν ιστορίες και παραμύθια και να παρατηρούν την εικονογράφηση. Όμως το να διαλέξουν τον δικό τους αγαπημένο ήρωα, να δώσουν μία διαφορετική συνέχεια ή ένα διαφορετικό τέλος στην ιστορία είναι σίγουρο κάτι που τους συναρπάζει, κάτι καινοτόμο και πολύ πρωτότυπο για τα ίδια. Γίνονται τα ίδια τα παιδιά δημιουργοί σε μία νέα ιστορία που την φαντάστηκαν τα ίδια. Μέσα από τέτοιες δημιουργικές δραστηριότητες τα παιδιά γίνονται πιο ενεργά στην λεκτική συμμετοχή, έχουν περισσότερη αυτοπεποίθηση, μαθαίνουν να αναπαριστούν τον κόσμο τους, να διηγούνται, να περιγράφουν αλλά και να εκφράζουν τα συναισθήματα τους.

Ο εκπαιδευτικός που θα επιχειρήσει να αξιοποιήσει τη δημιουργική γραφή στη διδασκαλία του θα πρέπει να έχει αναγνωστική σκευή, έτσι ώστε να μπορεί να επιλέξει από το θησαυρό των λογοτεχνικών κειμένων εκείνα που πιθανώς θα ερεθίσουν τη φαντασία και την γλωσσική επινοητικότητα των μαθητών του. Ή εκείνα που ακουμπούν στην ανθρώπινη εμπειρία, με τρόπο που εξάπτει το αναγνωστικό

ενδιαφέρον της ηλικιακής ομάδας, στην οποία απευθύνει την άσκηση (Νικολαΐδου, Μαυρίδου, & Ρουβάς, 2014) Αναμφισβήτητα, οι περισσότεροι γνωρίζουν πόσο σπουδαίος είναι ο ρόλος της νηπιαγωγού στην προσχολική εκπαίδευση. Όσον αφορά το συναισθηματικό κομμάτι πολλά παιδιά μπορεί να την βλέπουν ως μητρική φιγούρα λόγω και της ευαίσθητης ηλικίας στην οποία βρίσκονται. Σε καμία περίπτωση δεν αντικαθιστά τον ρόλο της μάνας, ωστόσο είναι δίπλα και ακούει προσεκτικά το κάθε παιδί ξεχωριστά. Η νηπιαγωγός ακούει πρώτα τις ιδέες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών και από εκεί ξεκινά να οργανώνει ένα διδακτικό πλάνο που θα αρέσει και θα είναι δημιουργικό στα παιδιά. Έτσι συλλέγει πληροφορίες, οργανώνει κατάλληλα τον χώρο και τις περισσότερες φορές σκηνοθετεί φανταστικές ιστορίες για να γίνει πιο ελκυστική μία δραστηριότητα στα παιδιά. Ακόμα, ενθαρρύνει τα παιδιά να λένε ελεύθερα την γνώμη τους, να συμμετέχουν ενεργά στις συζητήσεις που γίνονται στην παρούσα και επιδιώκει να υποβάλει ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Καλό θα είναι να δέχεται όποια απάντηση, ακόμα και «λανθασμένη» χωρίς να διορθώνει κατευθείαν αλλά να δίνει λίγο χρόνο και με τρόπο να τους κάνει να ξανασκεφτούν την ερώτηση και να τους οδηγήσει στο να την τροποποιήσουν. Παράλληλα εκτός από το να θέτει ερωτήσεις η ίδια στα παιδιά, επιθυμεί να δέχεται και εκείνη απορίες και ερωτήματα ως προς το θέμα που ασχολήθηκαν. Είναι σημαντικό το πώς μιλά και συμπεριφέρεται και η ίδια σε αυτά και πώς διδάσκει. Ένας από τους βασικότερους στόχους της νηπιαγωγού είναι τα νήπια να σέβονται το ένα το άλλο, να αποκτήσουν αξίες και να συμπεριφέρονται όμορφα μέσα και έξω από τον χώρο του νηπιαγωγείου. Με τις τεχνικές της δημιουργικής γραφής η νηπιαγωγός επιδιώκει την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και τη γραπτή επικοινωνία. Ένας εκπαιδευτικός οφείλει να είναι ευέλικτος και ευπροσάρμοστος (Βακάλη κ.ά., 2013). Για την ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας του παιδιού πρώτο ρόλο έχει η οικογένεια που αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης-αγωγής, γιατί εκεί μπαίνουν οι βάσεις για την πολύπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Οφείλουν οι γονείς να δώσουν ελευθερία στα παιδιά να πειραματίζονται και να ανακαλύπτουν. Αν αυτό δεν επιτευχθεί από την οικογένεια τότε το σχολείο είναι που πρέπει ν' αναλάβει το παραπάνω έργο (Βακάλη

κ.ά., 2013). Καλό θα είναι να εκτίθενται τα παιδιά σε πολλά ερεθίσματα, ώστε να έχουν περισσότερα αντικείμενα που τραβούν την προσοχή τους στην καθημερινότητά τους. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι θα πρέπει να τα «βομβαρδίζουμε» με εικόνες, δραστηριότητες και παραστάσεις. Χρειάζονται και τα διαλείμματα, για να μπορέσουν να «αφομοιωθούν» οι πληροφορίες και να επωάζουν οι ιδέες. Ακόμα και η ονειροπόληση, έχει φανεί από έρευνες ότι είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη διαδικασία για την καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης. Η δημιουργικότητα χρειάζεται εμπειρίες, δοκιμές, πειραματισμούς. Τη δημιουργική σκέψη εξασκούν και διάφορες ασκήσεις που μπορούμε να κάνουμε με τα παιδιά. Μερικές ασκήσεις που γυμνάζουν τον «μυ» της δημιουργικότητας στο μυαλό μας είναι οι:

- **Άλλες χρήσεις για ένα αντικείμενο**, π.χ. τι άλλο μπορούμε να κάνουμε με ένα τούβλο;
- **Παράξενοι συνδυασμοί**, π.χ. τι θα γινόταν, αν στον καφέ βάζαμε αλάτι;
- **Προσαρμογές εικόνων**, π.χ. με τι μοιάζουν αυτά τα σύννεφα;
- **Μεγεθύνσεις-σμικρύνσεις**, π.χ. τι θα συνέβαινε, αν είχε περισσότερο οξυγόνο η ατμόσφαιρα;
- **Αντικαταστάσεις**, π.χ. τι θα γινόταν, αν η γάτα γάβγιζε;
- **Αναδιευθετήσεις**, π.χ. τι θα συνέβαινε, αν ο απουσιολόγος γινόταν ο τελευταίος στη βαθμολογία;
- **Τροποποιήσεις**, π.χ. τι θα ήταν διαφορετικό, αν είχαμε διαφορετικό χρώμα μαλλιών;
- **Αντιστροφές**, π.χ. πώς θα ήταν ο κόσμος, αν γεννούσαν οι άντρες; (Εμμανουηλίδου, 2014).

Πίσω από τη δημιουργική γραφή, κρύβεται η δημιουργική σκέψη. Μέσα στη δημιουργική σκέψη κρύβεται ο Μεγάλος Άνθρωπος, αυτός που αναγνωρίζει τη μικρότητά του μέσα στο σύνολο της ζωής, που δεν διακατέχεται από έπαρση, παρά μόνο από αφοσίωση, μέσω της οποίας αφουγκράζεται τις εξιστορήσεις του κόσμου» (Παυλίδου, 2013). Επομένως, πριν γίνει απόπειρα καλλιέργειας της δημιουργικής γραφής στα παιδιά, θα πρέπει να καλλιεργηθεί η δημιουργική τους σκέψη.

Ως δημιουργική σκέψη ορίζεται η νοητική εκείνη ικανότητα που σχετίζεται με το να εφευρίσκουμε νέες, πρωτότυπες ιδέες και βασίζεται στην ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί ποικίλους τρόπους προσέγγισης ενός προβλήματος και να βρίσκει πλήθος ιδεών και λύσεων για κάθε πρόβλημα που το απασχολεί (Παπαχαρίση, 2017). Σύμφωνα με τον Kress, το άτομο μέσω της αφήγησης και της δημιουργικής γραφής επαναδομεί, επεξεργάζεται, επικοινωνεί και αλληλεπιδρά στον περιβάλλοντα φυσικό και κοινωνικό του κόσμο» (Σιδηρόπουλος, 2013). Δηλαδή ασκεί κριτική σκέψη και χρησιμοποιεί τη δημιουργική του σκέψη για ν' αντιληφθεί αυτά που συμβαίνουν γύρω του. Αυτά τα δύο είδη σκέψης οφείλει να τα καλλιεργήσει στα παιδιά το εκπαιδευτικό σύστημα.

Είναι σε όλους γνωστό ότι περίπου κάθε τρία χρόνια ο όγκος των γνώσεων και πληροφοριών διπλασιάζεται. Ο χρόνος αυτός θα γίνεται συνεχώς μικρότερος και όλοι αντιλαμβανόμαστε ότι είναι τελείως άστοχο και απερίσκεπτο να προσπαθούμε να φορτώνουμε συνεχώς μόνο με γνώσεις τα παιδιά μας χωρίς να τους μαθαίνουμε πώς να σκέφτονται και πώς να βρίσκουν τις γνώσεις αυτές. Φυσικά οι γνώσεις χρειάζονται και δεν είναι περιττές, ωστόσο, η μάθηση ούτε αρχίζει ούτε τελειώνει με την απόκτηση γνώσεων. Το επόμενο βήμα μετά την πρόσληψη γνώσεων είναι η ιεράρχησή τους: ποιες από αυτές είναι βασικές και απαραίτητες και ποιες δευτερεύουσας σημασίας. Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει οι μαθητές να μάθουν πώς να σκέφτονται εποικοδομητικά και δημιουργικά. Η ικανότητα αυτή μπορεί να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί μαθαίνοντας μας κάποιες μεθόδους και τεχνικές, ώστε να μην πελαγοδρομούμε, αλλά να έχουμε κάποιους συγκεκριμένους τρόπους σκέψης. Πρέπει να κατανοήσουμε ότι όλοι μπορούμε να μάθουμε να σκεφτόμαστε και ότι δεν είναι ικανότητα που την φέρουμε μαζί μας. Ο κάθε άνθρωπος έχει τεράστιες δυνατότητες, οι οποίες όμως μένουν ανεκμετάλλευτες, αν δεν βρεθούν τρόποι αξιοποίησής τους. Ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αλλάξει, μπορεί να γίνει κάτι νέο γιατί κάθε φορά που μαθαίνει κάτι γίνεται μια εσωτερική αλλαγή. Ο καθένας από εμάς και ιδιαίτερα οι νέοι, θα πρέπει να λαχταρούν, να επιδιώκουν τη μάθηση. Αυτό είναι ίσως και η μεγαλύτερη περιπέτεια που θα ζήσουμε. Αυτό ακριβώς είναι και η διαδικασία

της μεταμόρφωσης. Κάθε φορά που ζούμε κάτι καινούριο, που γευόμαστε μια πρωτότυπη εμπειρία, παύουμε να είμαστε πια ο ίδιος άνθρωπος που ήμασταν χθες. Η μάθηση δε θα πρέπει ποτέ να είναι καταναγκαστικό έργο, αλλά εσωτερική, συνεχής ανάγκη.(Παπαχαρίση,2017).

Ο δάσκαλος 'εμψυχωτής':

- ✓ Ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα.
- ✓ Δεν μεταδίδει τη γνώση έτοιμη.
- ✓ Εκφράζει ό,τι καλύτερο έχει, για να αναπτύξει και στον ίδιο τον εαυτό του τις έξις της δημιουργίας, της φαντασίας, της εποικοδομητικής απασχόλησης σε μια σειρά από δραστηριότητες» (Ροντάρι, 2003: 209).

Ο δημιουργικός εκπαιδευτικός:

- Είναι ο ίδιος δημιουργικός, αντιλαμβανόμενος και υιοθετώντας ο ίδιος τη δημιουργικότητα ως μια ικανότητα δημιουργίας του νέου.
- Χρησιμοποιεί σύγχρονους τρόπους διδασκαλίας.
- Υιοθετεί μεθόδους διδασκαλίας που προάγουν τη δημιουργικότητα και δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν τη δημιουργική τους σκέψη.
- Δεν προσφέρει έτοιμες λύσεις, αλλά δίνει στους μαθητές χρηστικές πληροφορίες που θα τους χρησιμεύσουν σαν πηγές ή σαν εργαλεία για την παραγωγή ιδεών με απώτερο στόχο την επίλυση προβλημάτων.
- Τις εσφαλμένες απαντήσεις ούτε τις απορρίπτει, ούτε τις κατακρίνει και προφανώς ούτε τις βαθμολογεί αρνητικά, αλλά αντιθέτως τις εντάσσει στο πλαίσιο της ανατροφοδοτικής διαδικασίας.
- Ιχνηλατεί τη μεθοδολογική του παρέμβαση στηριζόμενος σε ευέλικτες διαδικασίες που του επιτρέπουν να αναπροσαρμόζει το μεθοδολογικό του πλαίσιο.
- Αξιοποιεί τη συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον, στα πλαίσια ανταλλαγής πληροφοριών και προσδιορισμών αξόνων δράσης (Παπαχαρίση, 2017).

Χρήση της πληροφορικής στην εκπαίδευση

Σήμερα που η τεχνολογία αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, δεν μπορεί να λείπει από ένα παραγωγικό-δημιουργικό εκπαιδευτικό σύστημα η χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών σε αυτό και να καταστεί ποιοτικός και υψηλού επιπέδου ο τομέας της παιδείας. «Οι νέες τεχνολογίες, ιδίως η πληροφορική με το τεράστιο πλήθος των σύγχρονων εφαρμογών, έχει σχεδόν ταυτισθεί με ό,τι χαρακτηρίζουμε ως ανάπτυξη» (Μπαμπινιώτης, 2000).

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) του 2001(ΦΕΚ 1376, 2001) : «Σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τις βασικές λειτουργίες του υπολογιστή». Η εισαγωγή του μαθήματος της Πληροφορικής στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου είναι γεγονός για τη χώρα μας. Αν ο υπολογιστής αξιοποιηθεί σε κατάλληλα οργανωμένο μαθησιακό περιβάλλον, μπορεί να ενισχύσει την ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων μεταξύ των παιδιών, την κοινωνικοποίησή τους, την ευελιξία της σκέψης, τη δημιουργικότητά τους καθώς και την ανάπτυξη της ικανότητάς τους για επίλυση προβλημάτων (Τζαβάρα, χ.χ.).

Αντί του όρου Πληροφορική χρησιμοποιείται πλέον σε ευρεία κλίμακα ο όρος «Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών» (Τ.Π.Ε.). Με τον όρο αυτό χαρακτηρίζονται οι τεχνολογίες που επιτρέπουν την επεξεργασία και τη μετάδοση μιας ποικιλίας μορφών αναπαράστασης της πληροφορίας (σύμβολα, εικόνες, ήχοι, βίντεο), και αφετέρου τα μέσα που είναι φορείς αυτών των άυλων μηνυμάτων (Κόμης, 2004).

Η Πληροφορική στην εκπαίδευση είναι ένα εργαλείο διδασκαλίας διαφόρων αντικειμένων. Χρησιμεύει για την δημιουργία ασκήσεων και δραστηριοτήτων στον υπολογιστή, όπως ζωγραφική και σχεδιασμός. Πριν από λίγα χρόνια οι υπολογιστές αποτελούσαν κάτι ξένο για πολλούς και πόσο μάλλον η διδασκαλία και η επικοινωνία

μέσω αυτής. Παρόλα αυτά σήμερα, οι Νέες Τεχνολογίες έχουν εισβάλει για τα καλά στην ζωή του κόσμου. Τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία βλέπουν τηλεόραση, χειρίζονται συσκευές αναπαραγωγής βίντεο και ήχου, έρχονται σε επαφή με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή παίζοντας παιχνίδια. Ο Prensky (στο: Φεσάκης, 2008) χαρακτηρίζει τα σημερινά μικρά παιδιά ψηφιακούς ιθαγενείς σε αντίθεση με τους γονείς τους που είναι ψηφιακοί μετανάστες επειδή γεννήθηκαν σε μια τεχνολογικά πολύ φτωχότερη εποχή. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι τα σημερινά παιδιά υπολογίζεται να έχουν ξοδέψει κατά μέσο όρο 10.000 ώρες σε υπολογιστές και βιντεοπαιχνίδια μέχρι την ηλικία των 21. Είναι φανερό ότι δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός της αυξανόμενης έκθεσης των παιδιών στις Τ.Π.Ε.. Τα παραπάνω καθιστούν φανερή την υποχρέωση της εκπαιδευτικής κοινότητας να διαμορφώσει υπεύθυνη στάση (Φεσάκης, 2008).

Με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y) μπορεί κανείς να κάνει πολλά πράγματα, έχει άπειρες εφαρμογές και λογισμικά και αποτελεί το κύριο μηχάνημα επεξεργασίας πληροφοριών. Βέβαια υπάρχει ένα έντονο ερώτημα για το κατά πόσο η Πληροφορική στην εκπαίδευση θα βελτιώσει την μάθηση και για το κατά πόσο είναι κατάλληλη για τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία (Κωτσαλίδου, 2011).

Με τη χρήση των νέων τεχνολογιών (Παπαδόπουλος, χ.χ.) η διαδικασία της μάθησης μπορεί να γίνει πιο ενεργητική και οι μαθητές

- να πειραματίζονται
- να αναζητούν, θα ανακαλύπτουν και να χαίρονται τη γνώση
- να μαθαίνουν να συνεργάζονται, να είναι μεθοδικοί, να παίρνουν πρωτοβουλίες, να θέτουν στόχους, να επιχειρηματολογούν, να σκέφτονται και να εκφράζονται ελεύθερα
- να καλλιεργούν τις κλίσεις και τα ταλέντα τους
- να αγαπούν τη μάθηση.

Στον ελλαδικό χώρο η διείσδυση της πληροφορικής στην εκπαίδευση και παράλληλα στην οικονομική και κοινωνική ζωή, συνέβη γρήγορα και με θετικές αντιδράσεις ως προς την συμβολή της. Εξάλλου στη σημερινή εποχή όλες οι εργασίες χρειάζονται

γνώσεις χειρισμού των ηλεκτρονικών υπολογιστών, οπότε είναι αναμενόμενη η ραγδαία εξέλιξη των Νέων Τεχνολογιών. Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. ο υπολογιστής μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την διδασκαλία όλων των αντικειμένων ως εργαλείο μάθησης και παιχνιδιού, από την γλώσσα και τα μαθηματικά μέχρι τη μουσική και το θέατρο. Κατά το Δ.Ε.Π.Π.Σ., τα παιδιά με την πληροφορική θα εξοικειωθούν με τις βασικές λειτουργίες του υπολογιστή, θα μάθουν να τον χειρίζονται και να αναζητούν σε αυτόν πληροφορίες. Φυσικά σκόπιμο και αναγκαίο για την χρήση των Τ.Π.Ε. είναι η δημιουργία ενός νέου μαθησιακού περιβάλλοντος. Όπως συμβαίνει σε πολλά σχολεία, τα οποία έχουν δημιουργήσει τα δικά τους εργαστήρια υπολογιστών για καλύτερη εξυπηρέτηση και διδασκαλία (Κωτσαλίδου, 2011).

Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε., όπως τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα ηλεκτρονικά βιβλία, τα εκπαιδευτικά λογισμικά και το διαδίκτυο εμπλουτίζουν και βελτιώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία και αποτελούν έναν σύγχρονο τρόπο διδασκαλίας. Από τα σημαντικότερα μέσα είναι αυτά των οπτικοακουστικών, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διάφορες δραστηριότητες. Για παράδειγμα, η δημιουργία ψηφιακών παραμυθιών από τα παιδιά, στα οποία έχουν την δυνατότητα μέσω των οπτικοακουστικών μέσων να προσθέσουν στα παραμύθια τους ήχο, εικόνα, κίνηση και ό,τι άλλο επιθυμούν. Με τη δυνατότητα οπτικοποίησης επιτυγχάνεται ευκολότερη κατανόηση δυσνόητων ή αφηρημένων εννοιών. Η χρήση της πληροφορικής επεκτείνει τη σχολική μάθηση και απεγκλωβίζει τη γνώση από τους ψηλούς τοίχους του σχολικού κτιρίου, δίνοντας την ευκαιρία στους μαθητές να ξεπεράσουν τα όρια της σχολικής αίθουσας, να αποκτήσουν πρόσβαση σε ένα μεγάλο εύρος ψηφιακών πηγών πληροφόρησης, να έρθουν σε επαφή με παιδιά σχολείων διαφορετικών περιοχών ή χωρών, με ανθρώπους και φορείς της κοινότητας στην οποία ζουν, με ειδικούς σε διάφορους εργασιακούς χώρους, ανταλλάσσοντας απόψεις και αντλώντας έμπνευση, ανατροφοδότηση, πολύτιμες πληροφορίες και πρακτικές εμπειρίες. Ταυτόχρονα μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες ενισχύεται η συνεργασία σε ομάδες ή ζευγάρια και η επικοινωνία. Ως εκ τούτου η εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση

επιδιώκει να αναβαθμίσει το μάθημα, να γίνει ελκυστικότερο, σύγχρονο και δημιουργικό για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών, να συμμετέχουν, να διευρύνουν, να επιλύουν προβλήματα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να διατυπώνουν συμπεράσματα και να αποκτήσουν νέες γνώσεις. Ακόμη, οι Νέες Τεχνολογίες προωθούν τις συνεργατικές ομάδες για την ανάπτυξη της επικοινωνίας, της ομαδικής ταυτότητας και της συλλογικής ευθύνης. Τέλος, σημαντικό στοιχείο είναι ότι καλλιεργείται και ο προφορικός και γραπτός λόγος με νέους τρόπους γραφής και έκφρασης. Οι νέες τεχνολογίες όχι μόνον δεν θα προκαλέσουν νέες ανισότητες αλλά μπορούν να βοηθήσουν στην άρση πολλών ανισοτήτων και αδικιών που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας έχουν επηρεάσει και θα συνεχίσουν να επηρεάζουν διάφορους τομείς της καθημερινότητάς μας. Υπάρχει λοιπόν αναγκαιότητα για τεχνολογικό ‘αλφαριθμητισμό’ ακόμη και από τις πολύ μικρές ηλικίες. Η εισαγωγή του υπολογιστή στην προσχολική εκπαίδευση έχει θετικά αποτελέσματα όσον αφορά στην εκμάθηση διαφόρων γνωστικών αντικειμένων (Τσιτουρίδου & Βρύζας, 2005). Το παιδί σ’ αυτήν την ηλικία γνωρίζει και υιοθετεί καθετί καινούργιο με ταχύτατους ρυθμούς και μ’ αυτόν τον τρόπο μπαίνουν οι βάσεις για οτιδήποτε μελλοντικό. Στο πλαίσιο αυτό, οι υπολογιστές έχουν θέση στην προσχολική εκπαίδευση, ενώ σύμφωνα και με το Αναλυτικό Πρόγραμμα (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2001) οι μικροί μαθητές πρέπει να έρχονται σε επαφή με τη χρήση του ώστε να δημιουργούνται τα θεμέλια για την περαιτέρω γνώση και εξοικείωση με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) (Παπαδόπουλος, χ.χ.; Τζαβάρα, χ.χ.).

Οι επικριτές της τεχνολογίας υποστηρίζουν ότι η εισαγωγή της πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού αποτελεί άσκοπη σπατάλη χρόνου, χρημάτων και κατηγορούν την πληροφορική ότι όχι μόνο αυξάνει χωρίς λόγο τους ρυθμούς μάθησης, αλλά και στερεί τα παιδιά από χρήσιμες μαθησιακές εμπειρίες.

Όπως φαίνεται, η χρήση της Πληροφορικής στην εκπαίδευση είναι απαραίτητη και σκόπιμη για την εκπαιδευτική διαδικασία και θα συνεχίσει να είναι όσο περνούν τα

χρόνια. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να επιμορφώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα πάνω στις νέες τεχνολογίες να παρακολουθούν τις εξελίξεις και να είναι σύγχρονοι δάσκαλοι του καιρού τους. Ο κόσμος οφείλει να εκσυγχρονίζεται και να συμβαδίζει με τις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας (Βακαλούδη, 2003; Κωτσαλίδου, 2011). Για μια ποιοτική παιδεία, απαλλαγμένη από δασκαλοκεντρικές μεθόδους και από ακραίες παραδοσιακές αρχές, πρέπει να υπάρξει χρήση των Τ.Π.Ε. στα σχολεία. Οι δάσκαλοι θα οργανώνουν καλύτερα την ύλη τους, θα κάνουν ποικίλες δραστηριότητες, θα πετυχαίνουν τη διαθεματικότητα του μαθήματός τους και θα ασχολούνται περισσότερο με τις ανάγκες κάθε μαθητή (Μπαμπινιώτης, 2000).

Εικόνα 3: Πληροφορική στην εκπαίδευση

Δημιουργική γραφή και Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία

Τα τελευταία χρόνια οι Νέες Τεχνολογίες έκαναν δυναμική είσοδο στην εκπαίδευση και μαζί τους έφεραν ένα σύγχρονο και διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας. Ειδικότερα η αξιοποίηση τους για την διδασκαλία της δημιουργικής γραφής αποτελεί ένα καινοτόμο και διαδραστικό επικοινωνιακό μοντέλο συγγραφής και ταυτόχρονης πρόσληψης της λογοτεχνίας. Αν και υπάρχει ελάχιστο τεχνολογικό υλικό, στα σχολεία γίνεται προσπάθεια αξιοποίησης του. Σε κάθε νηπιαγωγείο είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας Η/Υ, γιατί η τεχνολογία σήμερα μπορεί να αξιοποιηθεί ως υποστηρικτικό εργαλείο μάθησης για τα παιδιά. Αναλυτικότερα, προτείνεται η χρήση εκπαιδευτικών λογισμικών, ιστοσελίδων και ποικίλων εφαρμογών πολυμέσων τα οποία θα δώσουν ώθηση στην δημιουργικότητα των παιδιών και θα ενεργοποιήσουν την έμπνευσή τους (Βακάλη κ.ά., 2013).

Σήμερα, μεταβαίνουμε από τον αναγιγνώσκοντα εγκέφαλο σε έναν ολοένα και πιο ψηφιακό εγκέφαλο και είμαστε αντιμέτωποι με νέες προκλήσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην προσέγγιση της λογοτεχνικής ανάγνωσης. Το βιβλίο, συμβαδίζοντας με τους ασύλληπτους ρυθμούς της εποχής μας, «ενδίδει» στην τεχνολογία – «και καλά “έκανε”», σύμφωνα με τον Παπαδάτο, όπως αναφέρει ο Κωτόπουλος (στο: 2017) - και προωθείται πλέον στην ηλεκτρονική του μορφή, ενώ όλο και συχνότερα «ξεφυλλίζεται» μέσα από κάποια μηχανή ανάγνωσης.

Η διδασκαλία της λογοτεχνίας με τη χρήση της πληροφορικής ενισχύει την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων και τη συμμετοχή των παιδιών σε αυτήν. Επιδιώκει τα παιδιά να κατανοήσουν την γλώσσα που χρησιμοποιείται στην λογοτεχνία, να διευρύνουν τις γνώσεις τους, να σκέφτονται, να κρίνουν και να εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με τα λογοτεχνικά κείμενα. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσονται πολλές δεξιότητες, η κριτική και δημιουργική ικανότητα, η αναγνώριση των κύριων στοιχείων ενός λογοτεχνικού έργου και η δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων. Η

δημιουργική γραφή επιδιώκει να διαμορφώσει υποψιασμένους αναγνώστες και να αναδείξει ικανούς συγγραφείς (Νικολαΐδου κ.ά., 2014).

Αν και «η ψηφιακή αφήγηση και η δημιουργική γραφή αποτελούν δύο διαφορετικά πεδία, ωστόσο υπάρχει ένα σημαντικό σημείο επαφής: η ιστορία. Στην περίπτωση της ψηφιακής αφήγησης, αν και πολλές φορές έμφαση δίνεται στην επιλογή των ψηφιακών μέσων, η επιλογή του θέματος καθώς και η συγγραφή αποτελούν τις σημαντικότερες διαδικασίες για μια αποτελεσματική και πετυχημένη ψηφιακή ιστορία» (Robin, 2008).

Με την ενασχόληση της ψηφιακής ιστορίας, τα παιδιά γίνονται τα ίδια συγγραφείς ενός σεναρίου, μιας ιστορίας με την δική τους πινελιά και γίνονται αφηγητές ιστοριών. «Τα μικρά παιδιά είναι αφηγητές ιστοριών από τη φύση τους. Σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες είναι συνηθισμένη και δημοφιλής η χρήση αφήγησης ιστοριών από συγγενικά και φιλικά πρόσωπα για τη μεταβίβαση γνώσεων, στάσεων και αξιών από γενιά σε γενιά. Επίσης η αφήγηση χρησιμοποιείται ως ψυχαγωγικό μέσο που κεντρίζει τη φαντασία ανθρώπων όλων των ηλικιών» (Σεραφείμ & Φεσάκης, 2010). Άρα η ψηφιακή αφήγηση που ξεπερνά τα παραδοσιακά πρότυπα και διεγείρει το ενδιαφέρον των παιδιών, αποτελεί χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο και οφείλουν οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και τα παιδιά να εξοικειωθούν με τα λογισμικά εργαλεία της. Επίσης οι δραστηριότητες «δημιουργικής γραφής» με χρήση τεχνολογικών μέσων ωθεί τα παιδιά στο να γράψουν, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τη δική τους ιστορία αλλά με προθυμία και ενθουσιασμό και όχι με αγγαρεία, καθώς είναι διασκεδαστικά και ελκυστικά τα προγράμματα που χρησιμοποιούνται. Δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο κίνητρα συμμετοχής και μάθησης, βελτίωση των δεξιοτήτων συγγραφής και προσωπικής έκφρασης.

Η «δημιουργική γραφή» στοχεύει στην ανάδειξη «μικρών» συγγραφέων, όχι με τον παραδοσιακό τρόπο αλλά με την αξιοποίηση νέων τρόπων και μέσων αφήγησης με τη συμβολή της τεχνολογίας ως εργαλείου διδασκαλίας και συγγραφικής τέχνης. Ο εκπαιδευτικός φροντίζει να διαθέσει στους μαθητές τα κατάλληλα εργαλεία και μέσα για την καλύτερη και πιο ωφέλιμη μαθησιακή εμπειρία. Εξάλλου «δεν υπάρχουν

συγκεκριμένοι κανόνες και συνταγές για να γίνει κανείς συγγραφέας. Αυτό που χρειάζεται, όπως αναφέρει ο William Faulkner, (στο: Σουλιώτης, 2012: 13), «είναι 99% ταλέντο, 99% πειθαρχία και 99% δουλειά».

Το διαδίκτυο και τα σύγχρονα πολυμέσα δίνουν τη δυνατότητα για τη δημιουργία ποικίλων δραστηριοτήτων «δημιουργικής γραφής». Διάφορες εκπαιδευτικές εφαρμογές στο διαδίκτυο συμβάλλουν στη συνεργασία των παιδιών, την ηλεκτρονική μάθηση και γραφή, τύπου fan fiction. Άλλες είναι τα ψηφιακά κόμικς, τα προγράμματα κατασκευής ταινιών (moviemaker). «Υπάρχουν επτά λόγοι σύμφωνα με τον Tompkins (στο: Θ. Μπράτιτσης & Μουταφίδου, 2013) για τους οποίους τα παιδιά πρέπει να γράφουν δικές τους ιστορίες: 1) Διασκέδαση 2) Καλλιτεχνική έκφραση 3) Διερεύνηση λειτουργιών γραφής 5) Φαντασία 6) Αναζήτηση ταυτότητας 7) Μάθηση γραφής και ανάγνωσης». Τα μαθητικά κατασκευάσματα ασφαλώς θα υπολείπονται, σε σύγκριση με το λογοτεχνικό κείμενο ή το λογοτεχνικό ύφος, το οποίο αποτελεί τη συγγραφική αφορμή (Νικολαΐδου, 2009). Ιδιαίτερα η δημιουργική γραφή που αξιοποιεί τον επεξεργαστή κειμένου, οργανώνει τις πολλαπλές εκδοχές του κειμένου, αναδεικνύει τη ρευστότητά του, αποκαλύπτει με διαφάνεια τη συγγραφική διαδικασία και την κατανόηση του συγγραφικού μηχανισμού από τους μαθητές, ευνοεί την αποστασιοποίηση του συγγραφέα από το κείμενό του μέσω της οθόνης, διδάσκει πολλά και σημαντικά πράγματα για τη λογοτεχνία στους μαθητές (Νικολαΐδου, 2009). Εκτός από μέσο συγγραφής, ο υπολογιστής μπορεί να αξιοποιηθεί ως «δόλωμα» για την παραγωγή γραπτού λόγου. Οι μαθητές εργάζονται με περισσότερο κέφι, το κλίμα της τάξης αλλάζει, αναλαμβάνουν συγγραφικές πρωτοβουλίες, ενδιαφέρονται με πιο ουσιαστικό τρόπο για την πρόσληψη των κειμένων τους. Οι μαθητές ανακαλύπτουν στην πράξη πως ένα κείμενο δε γράφεται μια φορά και εγκαταλείπεται. Οι επάλληλες γραφές αποκτούν νόημα, οι διορθώσεις το ίδιο. Καινοτόμες διαδικτυακές εφαρμογές, όπως το Animoto, το Storybird, εφαρμογές δημιουργίας κόμικς, όπως το Pixton και το Toondoo, μπορούν να αποδειχτούν εξαιρετικά χρήσιμα συγγραφικά εργαλεία στα χέρια του εκπαιδευτικού στην προσπάθεια του να ενθαρρύνει την παραγωγή λόγου, ακόμα και από τους πιο

αμήχανους μαθητές. Η δυνατότητα δημιουργίας ιστολογίου συγγραφής και ανάγνωσης, μπορεί, με την κατάλληλη καθοδήγηση και ενίσχυση από τον διδάσκοντα, να οδηγήσει στην ανάπτυξη εικονικής αναγνωστικής κοινότητας (Νικολαΐδου, 2009). Η δημιουργία μιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας μάθησης προσαρμοσμένης στις ανάγκες μιας κοινότητας μαθητών μπορεί να προωθήσει ακόμα περισσότερο την μάθηση μέσα από την επικοινωνία και τη σύσφιξη των σχέσεων των μελών της όπως αναφέρουν οι Passey & Higgins (2011). Η εμφάνιση δωρεάν εκπαιδευτικών εργαλείων και εφαρμογών Web 2.0 προσφέρει στον εκπαιδευτικό την ευχέρεια να επιλέξει τι ταιριάζει στην διδακτική προσέγγιση του και στο γνωστικό αντικείμενο που πραγματεύεται. Η χρήση αυτών των εργαλείων φαίνεται να έχει θετικές επιπτώσεις στη συνολική απόδοση των μαθητών (Trucano, 2005), ενθαρρύνοντας ακόμα και τους μαθητές με χαμηλή αυτοεκτίμηση να μοιραστούν τις απόψεις και τις ιδέες τους με τους συμμαθητές τους (Underwood κ.ά., 2009). Μεγάλο ζητούμενο είναι η δημιουργία αυθεντικών περιστάσεων επικοινωνίας, η αναζήτηση και ανεύρεση αυθεντικού γλωσσικού υλικού ποικίλου περιεχομένου, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στην πρόσληψη και παραγωγή λόγου, καθώς και η παροχή πλήθους δυνατοτήτων για δημοσίευση του λόγου των παιδιών (Κουτσογιάννης, Παυλίδου, & Χαλσιάνη, 2011). Η τριβή των μαθητευόμενων από τη μία με το τεχνικό και από την άλλη με το δημιουργικό/μυθοπλαστικό κομμάτι της γραφής συμπεριλαμβάνει πλέον και τα τεχνολογικά μέσα, τα οποία είναι διαθέσιμα. Η δημιουργική γραφή δεν μπορεί πια να περιστρέφεται μόνο γύρω από τη σύλληψη, δόμηση και συγγραφή μιας ιστορίας, αλλά εκ των πραγμάτων στοχεύει και στην αξιοποίηση των νέων τρόπων και μέσων αφήγησης. Ένα νέο συγγραφικό και αναγνωστικό περιβάλλον διαμορφώνεται, το οποίο αναμορφώνει την οπτική και την προοπτική της δημιουργικής γραφής ως θεωρίας και πράξης. Με την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη λογοτεχνία και τη διδασκαλία της, η γραφή καθίσταται μια δυναμική πολυτροπική διαδικασία. Οι μαθητευόμενοι στη δημιουργική γραφή δοκιμάζονται ως σχεδιαστές και όχι απλά ως κριτικοί αναγνώστες και παραγωγοί λογοτεχνικού λόγου. Οι Τ.Π.Ε. μπορεί να επιτρέπουν στον συγγραφέα να δημοσιοποιήσει ανά πάσα στιγμή το έργο

του, αλλά δεν προσδίδουν σ' αυτό λογοτεχνική αξία. Μια τέτοια διαδικασία δεν είναι απλή, καθώς προαπαιτεί συγγραφικές γνώσεις, αλλά και ανάλογη τεχνογνωσία. Δεν καταργεί τους παραδοσιακούς τρόπους ανάγνωσης, συγγραφής και διδασκαλίας της λογοτεχνίας, οι οποίοι στηρίζονται στην έντυπη παράδοση του λογοτεχνικού κειμένου και της λογοτεχνικής παραγωγής, αλλά τους διευρύνει. Διδάσκοντες και διδασκόμενοι καλούνται να ανταπεξέλθουν στις νέες απαιτήσεις που προκύπτουν από τα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα συγγραφής και πρόσληψης της λογοτεχνίας, να υπερνικήσουν κινδύνους που ελλοχεύουν, αλλά ταυτόχρονα αποκτούν πρόσβαση σε ένα ισχυρό συγγραφικό και εκδοτικό εργαλείο. Έχουν πλέον τη δυνατότητα να απευθυνθούν σε περισσότερους ανθρώπους ευκολότερα και γρηγορότερα, να προβάλλουν το έργο τους, αλλά και να ενημερώσουν το αναγνωστικό κοινό προσφέροντας δείγματα του λογοτεχνικού λόγου τους (Νικολαΐδου κ.ά., 2014). Με την αξιοποίηση, λοιπόν, των Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία της «δημιουργικής γραφής» οι μαθητές δεν αποτελούν πια απλώς αναγνώστες λογοτεχνικών κειμένων και ιστοριών, αλλά σχεδιαστές αυτών, μέσα σε ένα νέο περιβάλλον γραφής. Η ανάπτυξη και βελτίωση της μάθησης με τις Τ.Π.Ε. αποτελεί και θα συνεχίσει να αποτελεί κεντρικό άξονα της σύγχρονης εκπαίδευσης.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Επίλυση προβλήματος

Η επίλυση προβλήματος είναι μία διδακτική τεχνική όπου ο εκπαιδευτικός λαμβάνει ένα πρακτικό πρόβλημα, το περιγράφει αναλυτικά στους μαθητές και τους αναθέτει να ανακαλύψουν την επίλυσή του με έναν από τα παρακάτω παραδείγματα:

α) Οι μαθητές να προσπαθούν να βρουν μία δική τους λύση στο πρόβλημα, συζητώντας με τους συμμαθητές τους την σκέψη τους. Αυτό βοηθάει πολύ τους μαθητές στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, είναι πιο ενεργητικοί, αποκτούν προσωπική σχέση και επαφή με το αντικείμενο διδασκαλίας και εξασκούν το μυαλό τους στην αναζήτηση λύσεων.

β) Το πρόβλημα που περιγράφει ο εκπαιδευτικός συνοδεύεται και από την περιγραφή μιας ενδεικτικής ή μιας ολοκληρωμένης λύσης αυτού. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, σκοπός είναι οι μαθητές να κατανοήσουν την επεξήγηση της λύσης, η οποία μπορεί να γίνει και με την βοήθεια του εκπαιδευτικού. Η τεχνική αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ακόμα και αν δεν έχει ολοκληρωθεί η απόκτηση των απαιτούμενων γνώσεων και στόχος είναι να υποκινηθεί η ανακαλυπτική πορεία προς την μάθηση αυτών.

Πιο συγκεκριμένα, η επίλυση προβλήματος ως διδακτική τεχνική είναι μία μεθοδολογία έρευνας προσαρμοσμένη στο αντικείμενο του μαθήματος και στις ανάγκες των μαθητών. Η περίπτωση που μελετάται αποτελεί ένα πραγματικό ή ένα υποθετικό παράδειγμα, στο οποίο καλούνται οι μαθητές να διερευνήσουν και να αναλύσουν τις εναλλακτικές του λύσεις (βλ. και Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2011; βλ. και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011a). Το παράδειγμα μπορεί να έχει δύο μορφές:

A) Μπορεί να πρόκειται για ένα πρόβλημα προς επίλυση όπου οι μαθητές εισάγονται σε αυτό και καλούνται να το επιλύσουν παίρνοντας αποφάσεις.

B) Μπορεί να πρόκειται για ένα παράδειγμα αναφοράς σε μία δραστηριότητα επίλυσης προβλήματος ή σε μία δραστηριότητα. Οι μαθητές καλούνται να περιγράψουν το πρόβλημα καθώς και τα βήματα για την επίλυσή του, να μελετήσουν

τις λύσεις και να εξηγήσουν τα βήματα που ακολούθησαν για το αποτέλεσμα της λύσης τους.

Αν όλα τα παραπάνω γίνουν σωστά, οι μαθητές απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα της δραστηριότητας τα οποία είναι:

- η μαθητοκεντρική δραστηριότητα η οποία ενεργοποιεί τους μαθητές
- η ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάλυσης και επίλυσης προβλημάτων καθώς και η ανάπτυξη του κριτικής και αναλυτικής σκέψης του μαθητή
- η εξάσκηση αντιμετώπισης συνθηκών πολυδιάστατων προβλημάτων πολλές φορές μεγέθους πραγματικών
- η επίτευξη στόχων.

Η παρακάτω δραστηριότητα δημιουργικής γραφής με θέμα τον μύθο της Ευρώπης, πραγματοποιήθηκε στο Γ' τμήμα του 8^{ου} ολοήμερου πειραματικού νηπιαγωγείου Φλώρινας.

ΠΛΑΝΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	
ΗΜΕΡΑ	Δευτέρα 14 Νοεμβρίου 2016
Δραστηριότητα	Διαφορετική συνέχεια στον μύθο της Ευρώπης
Σκοπός	Τα παιδιά να μπορούν να αφηγηθούν τη συνέχεια της ιστορίας όπως τη φαντάζονται τα ίδια.
Υλικά-μέσα	Φωτοτυπίες από το βιβλίο «αρπαγή της Ευρώπης», στυλό, χαρτί Α4
Περιγραφή	Η νηπιαγωγός της τάξης κρύβει σε «εμφανή σημεία» φωτοτυπίες από το παραμύθι με τον μύθο της Ευρώπης, την ώρα που τα παιδιά είναι απασχολημένα στις γωνιές και παίζουν. (Νωρίτερα, έχει κρύψει το ίδιο παραμύθι που υπάρχει στη βιβλιοθήκη της τάξης). Περιμένει από τα παιδιά να βρουν κάποιες φωτοτυπίες και να τη ρωτήσουν α) Τι είναι αυτές οι φωτοτυπίες; β) Πώς βρέθηκαν εδώ κάτω; γ) Ποιος τις έφερε; Με τους προβληματισμούς των παιδιών

	ξεκινάει η δραστηριότητα ως «πρόβλημα».
Ανάπτυξη δραστηριότητας	<p>Το πρωί η νηπιαγωγός έχει έτοιμες τις φωτοτυπίες από το παραμύθι. Αφού διαπιστώσει ότι όλα τα παιδιά παίζουν ήρεμα στις γωνιές, προσπαθεί αθόρυβα και χωρίς να τη βλέπουν τα παιδιά, να κρύψει τις φωτοτυπίες από το παραμύθι «ο μύθος της Ευρώπης» σε σημεία που τα παιδιά έχουν μεν πρόσβαση αλλά δεν θα είναι και πολύ εύκολο να παρατηρήσουν ότι κάτι είναι «κρυμμένο». Όταν έρχεται η στιγμή να μαζέψουν τα παιχνίδια τους και να τακτοποιήσουν την τάξη ώστε να καθίσουν στην παρεούλα και να κάνουν τις ρουτίνες, ο Άκης πλησιάζει τη νηπιαγωγό και της λέει «Κυρία, βρήκα αυτό εδώ κάτω». Η νηπιαγωγός προσποιείται την ανήξερη. «Ααα!! Πού το βρήκες; Ξέρεις τι είναι;» «Όχι, τι είναι;» -«Δεν ξέρω τι είναι, όταν καθίσουμε στην παρεούλα θα το διαβάσουμε!» Μόλις τα παιδιά τελειώνουν τις ρουτίνες ο Άκης σηκώνεται από τη θέση του και λέει -«Κυρία, τι είναι τελικά αυτό που βρήκα;». Τότε δίνεται η ευκαιρία στη νηπιαγωγό να ξεκινήσει τη δραστηριότητα. – «Παιδιά, ο Άκης μου είπε ότι βρήκε αυτό το χαρτί κάτω από το παγκάκι, ξέρετε τι είναι; Μήπως έχει και άλλα τέτοια χαρτιά μέσα στην τάξη;» Αμέσως όλα τα παιδιά σηκώνονται από τη θέση τους και αρχίζουν να τρέχουν ψάχνοντας να βρουν αν υπάρχουν και άλλες φωτοτυπίες. Γρήγορα τις βρίσκουν και γεμάτα χαρά το ανακοινώνουν στη νηπιαγωγό.</p> <p>Αφού η νηπιαγωγός καταλάβει ότι τα παιδιά συγκέντρωσαν όλες τις φωτοτυπίες, τους λέει ξανά να έρθουν στην παρεούλα και ότι μάλλον δεν υπάρχουν άλλες τέτοιες φωτοτυπίες στον χώρο.</p> <p>Τα παιδιά δείχνουν χαρούμενα που βοήθησαν στο να συγκεντρωθούν οι φωτοτυπίες. «Κυρία, τι λένε αυτά τα χαρτιά;» ρωτούν δυο-τρεις. «Δεν γνωρίζω παιδιά, θέλετε να σηκωθεί ένα</p>

παιδί να τα τοποθετήσει στην σωστή σειρά;»

Τα παιδιά τοποθετούν στη σωστή σειρά τις φωτοτυπίες με την εξέλιξη της ιστορίας (υπήρχε αριθμός σελίδων).

Εικόνα 4: Τα παιδιά τοποθετούν στη σωστή σειρά το παραμύθι

Η νηπιαγωγός ρωτάει τα παιδιά αν θέλουν να τους διαβάσει την ιστορία.

Όλα τα παιδιά λένε ότι θέλουν πολύ και δείχνουν να έχουν μεγάλη περιέργεια.

Η νηπιαγωγός διαβάζει τις φωτοτυπίες (που είναι μέχρι τη μέση του μύθου).

Εικόνα 5: Ανάγνωση παραμυθιού

Όταν οι σελίδες τελειώνουν η νηπιαγωγός παίρνει μία λυπημένη έκφραση και τους ανακοινώνει ότι οι σελίδες τελείωσαν! Τώρα πώς θα μάθουμε τη συνέχεια;

Κάποια παιδιά προτείνουν να ρωτήσουμε το διπλανό τμήμα, άλλα λένε να ψάξουμε στο διαδίκτυο και άλλα ότι θα ρωτήσουν τη μαμά τους να τους την πει.

Η νηπιαγωγός προτείνει να κλείσουν τα παιδιά τα μάτια τους και να φανταστούν αυτά την συνέχεια της ιστορίας μας. –«Θέλετε, ο καθένας από εσάς να μου λέει λίγα λογάκια πώς φαντάζεται την εξέλιξη του μύθου και το κάθε παιδάκι να συμπληρώνει την ιστορία του προηγούμενου; Εγώ θα γράφω την ιστορία»

Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν που η ιστορία θα καταγραφόταν κάπου. Η νηπιαγωγός με τα παιδιά καθίσανε στο χαλάκι της παρεούλας σε σχήμα κύκλου. Με μία ερώτηση άρχισε η

νηπιαγωγός και ένα ένα παιδί έλεγε αυτό που ήθελε να συμβεί. Το ένα παιδί συμπλήρωνε το άλλο και αν κάπου κολλούσαν, η νηπιαγωγός διατύπωνε κατευθυντήριες ερωτήσεις και τα παιδιά περιέγραφαν την ιστορία όπως τη φαντάζονταν τα ίδια.

Εικόνα 6: Δημιουργική γραφή – διαφορετική συνέχεια του μύθου

Εμπλεκόμενες περιοχές

- Παιδί και γλώσσα (δημιουργική γραφή, αφήγηση, περιγραφή, αιτιολόγηση, παραμύθι,
- Παιδί δημιουργία και έκφραση (εικονογράφηση καινούριας ιστορίας)

Δεξιότητες που αναπτύχθηκαν

Γλωσσικές δεξιότητες (Τα παιδιά συμμετέχουν σε συζήτηση, παίρνοντας διαδοχικά τον λόγο και αναλαμβάνοντας ρόλο αφηγητή- ακροατή, αφηγούνται, περιγράφουν τη συνέχεια όπως τη φαντάζονται).

Τι περιμένει η νηπιαγωγός από τα παιδιά

* Η νηπιαγωγός περιμένει από τα παιδιά να είναι όλα ενεργητικά και μόλις βρει ο πρώτος τη μία φωτοτυπία να ψάξουν και τα υπόλοιπα παιδιά για να διαπιστώσουν αν υπάρχουν και άλλες.

* Να βρουν τις φωτοτυπίες και από εκεί να ξεκινήσει το «πρόβλημα».

* Να την εκπλήξουν τα παιδιά με την φαντασία τους

* Την ενεργή συμμετοχή και συνεργασία τους καθόλη τη διάρκεια της δραστηριότητας

Η διαφορετική εξέλιξη που έδωσαν τα παιδιά στον μύθο

«Η Ευρώπη πήγε με το πλοίο σε μια παραλία συντροφιά με τις φίλες της για να μαζέψει λουλούδια. Ο Δίας είδε την Ευρώπη και την ερωτεύτηκε, και θέλησε να την παντρευτεί. Για να την προσεγγίσει της έδωσε πολύχρωμα λουλούδια. Της έδωσε και σοκολατάκια και παγωτό φράουλα – σοκολάτα, για να την κατακτήσει. Η Ευρώπη στη συνέχεια έφυγε και είπε: « Ευχαριστώ! Γεια!» και γύρισε στους γονείς της. Στο σπίτι έφαγε το παγωτό φράουλα και σοκολάτα που της πρόσφερε ο Δίας. Έδωσε και στους γονείς της και είπαν κι αυτοί «ευχαριστώ».

Οι γονείς ρωτάνε την Ευρώπη:

-Πού τα βρήκες αυτά τα δώρα, Ευρώπη;

-Μου τα έδωσε ο Δίας για να με καλοπιάνει» απάντησε εκείνη. Η Ευρώπη την επόμενη μέρα ξαναπήγε στο δάσος να μαζέψει βατόμουρα και καρύδια και εκεί βρήκε πάλι τον Δία. Μετά πήγε στο σπίτι του, και πρόσφερε στον Δία και στους γονείς του αυτά που είχε μαζέψει στο δάσος. Οι γονείς του Δία συμπάθησαν πολύ την Ευρώπη, την αγάπησαν και της είπαν «ευχαριστώ» για τις λιχουδιές. Της έδωσαν ένα δώρο, μία κούκλα νεράιδα που φωσφορίζει στο σκοτάδι αλλά και παντού. Ο Δίας πήγε και αγόρασε δαχτυλίδι για γάμο και λουλούδια. Την επόμενη μέρα, πήγε στο σπίτι της Ευρώπης αφού της αγόρασε ακόμα, ροζ και πορτοκαλί παπούτσια με τακούνια και ένα φόρεμα με όλα τα χρώματα του ουράνιου τόξου, καθώς και μια μπλούζα. Ο Δίας γνώρισε τους γονείς της Ευρώπης. Η Ευρώπη πήγε κομμωτήριο, φτιάχτηκε για να είναι ακόμα πιο ωραία. Της είπε ο Δίας: «Είσαι πολύ όμορφη!» Την άλλη μέρα πήγε στο σπίτι της και της έκανε πρόταση γάμου και μετά ο γάμος έγινε στη Θεσσαλονίκη.»

Με την ολοκλήρωση της ιστορίας, η νηπιαγωγός πρότεινε στα παιδιά να εικονογραφήσουν τη νέα τους ιστορία. Το κάθε παιδί ζωγράφισε με μαρκαδόρο την αγαπημένη του σκηνή- ό,τι του άρεσε περισσότερο από την καινούρια εξέλιξη του μύθου.

Στο τέλος, το κάθε παιδί την παρουσίασε στην παρέούλα.

Εικόνα 7: Παρουσίαση στην παρέούλα

Ψηφιακή αφήγηση - Η αντίδραση των νηπίων

Από τη διαφορετική εξέλιξη που έδωσαν τα παιδιά στον μύθο, η οποία περιγράφεται στο προηγούμενο κεφάλαιο και από τις εικόνες με τις οποίες απέδωσαν την νέα έκβαση του μύθου, δημιουργήθηκε ένα βίντεο (ψηφιακή αφήγηση). Όταν ολοκληρώθηκε η δημιουργία της ψηφιακής αφήγησης με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή, επισκέφτηκα ξανά το νηπιαγωγείο, ύστερα από λίγο καιρό, για να τους δείξω τη δουλειά τους και για να δω τις αντιδράσεις τους, τα σχόλιά τους και τα συναισθήματά τους.

Μπαίνοντας στο νηπιαγωγείο τα περισσότερα παιδιά ήταν πολύ θερμά απέναντί μου, με θυμήθηκαν, καθίσαμε στην παρεούλα, συζητήσαμε για το πώς περνάνε στο νηπιαγωγείο και αναπολήσαμε στιγμές που περάσαμε μαζί. Τα ρώτησα αν θυμούνταν το μύθο της Ευρώπης και τα περισσότερα απάντησαν καταφατικά. Μου είπαν για την Ευρώπη και τον Δία, για τις χώρες της Ευρώπης και για την Ευρώπη ως ήπειρο. Επανέφερα στη μνήμη τους τη δουλειά που είχαμε κάνει με την καινούρια μας ιστορία. Κάποια τη θυμούνταν και άλλα όχι. Τους έδειξα μερικές φωτογραφίες από τη στιγμή που φτιάχναμε κομμάτι κομμάτι την ιστορία και στη συνέχεια τους είπα ότι τις ζωγραφιές τους τις έκανα βίντεο, το οποίο θα έβλεπαν πολλοί άνθρωποι, καθώς σύμφωνα με όσα είχαμε πει και συμφωνήσει, θα το ανέβαζα στο διαδίκτυο. Τα παιδιά έδειξαν ότι ενθουσιάστηκαν. Με κοιτούσαν με μάτια ανοιχτά χαμογελώντας και μου είπαν: «Κυρία, βάλε να το δούμε». Τους είπα να κάνουν ησυχία και να το παρακολουθήσουν με προσοχή. Τα παιδιά κατά τη διάρκεια που παιζόταν η ψηφιακή αφήγηση ήταν ιδιαίτερα χαρούμενα και περήφανα για το δημιούργημά τους. Έκαναν ερωτήσεις και σχολίαζαν όταν έβλεπαν τις δικές τους ζωγραφιές που είχαν πάνω γραμμένο το όνομα τους. «Αυτή είναι η ζωγραφιά της Βερόνικας!», είπε ο Νικήτας. «Αυτή είναι η δικιά μου!», είπε ο Κωνσταντίνος. «Είναι πολύ ωραία!», « Η δικιά μας ιστορία είναι πιο καλή από την πρώτη!», έλεγαν τα παιδιά. «Κυρία, εσύ μιλάς;» με ρώτησε ο Νίκος. Τους εξήγησα ότι στο βίντεο η φωνή που ακούνε δεν είναι η δική μου. Όταν τελείωσε η προβολή, μου ζήτησαν να το ξαναδούν. Μάλιστα κάποιοι

ήθελαν να το δείξουν και στους γονείς τους. Όλα γενικώς τα παιδιά ενθουσιάστηκαν από την ψηφιακή παρουσίαση της ιστορίας τους κι έδειξαν αμείωτο ενδιαφέρον.

Ψηφιακή κατασκευή ιστορίας (digital storytelling)

Ο όρος «ψηφιακή ιστορία» αναφέρεται σε σύντομα ψηφιακά φιλμάκια (3-8 λεπτά) που τα κατασκευάζουν οι άνθρωποι για να πουν μία ιστορία από την ζωή τους ή μία επινοημένη ιστορία που θέλουν να μοιραστούν με άλλους. Σύμφωνα με τους Robin & McNeil, η ψηφιακή αφήγηση είναι ο συνδυασμός της παραδοσιακής αφήγησης με πολυμεσικό υλικό (στο: Θαρρενός Μπράτιτσης, χ.χ.). Σημαντικό πλεονέκτημα της ψηφιακής αφήγησης κατά τον Lathem, είναι η δυνατότητα διανομής των ιστοριών μέσω διαδικτύου, ενισχύοντας, έτσι, την εκπαιδευτική αξία και τον χρόνο ζωής τους (στο: Θαρρενός Μπράτιτσης, χ.χ.).

Οι ψηφιακές ιστορίες διαθέτουν μεγάλη δύναμη επίδρασης στον θεατή, μπορούν να εξυπηρετήσουν εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς ακόμη και θεραπευτικούς σκοπούς. Η πρακτική αυτή είναι πολύ γνωστή, γιατί ο κάθε σύγχρονος υπολογιστής έχει τη δυνατότητα να κάνει επεξεργασίες με εργαλεία που χρειάζονται για την κατασκευή ψηφιακής ιστορίας. Για την επεξεργασία των εικόνων της ιστορίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν λογισμικά όπως το Photoshop της Adobe, το Photopaint της σουίτας της Corel ή ακόμη πιο απλά λογισμικά όπως η Ζωγραφική της Microsoft. Για την επεξεργασία του ήχου μπορούν να χρησιμοποιηθούν λογισμικά όπως το Sound Forge της Sony ή το Wave editor της εταιρίας Nero. Για τη μείξη της αφήγησης, των ηχητικών εφέ και του «μουσικού χαλιού» μπορεί να χρησιμοποιηθεί το λογισμικό Sound Trax της εταιρίας Nero. Τέλος, για τη σύνθεση και τη δημιουργία της ψηφιακής ιστορίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν λογισμικά όπως το Power Point, το Alice Story Telling ή το περισσότερο διαδεδομένο και εύχρηστο Windows Live Movie Maker (για τις νεότερες εκδόσεις των Windows 7 και νεότερες) ή πληθώρα

άλλων διαδικτυακών λογισμικών Web 2.0, τα οποία διατίθενται στο διαδίκτυο δωρεάν¹.

Οι ψηφιακές ιστορίες βασίζονται στην αρχέγονη δύναμη της αφήγησης και του παραμυθιού. Η αφήγηση εκφέρεται από μία ανθρώπινη φωνή, επιπλέον όμως είναι επενδυμένη με εικόνες, βίντεο, μουσική και ηχητικά εφέ. Σε μία ψηφιακή ιστορία πρέπει να:

- είναι σαφής η οπτική γωνία του αφηγητή
- να ελκύει την προσοχή του θεατή έτσι ώστε να προκαλεί συναισθηματική ανταπόκριση
- να είναι δομημένη σωστά με τέμπο και ρυθμό
- οι εικόνες να είναι καλής ποιότητας
- να υπάρχει σωστή γραμματική και συντακτικό στην εκφορά του λόγου.

Στο Μπέρκλεϋ της Καλιφόρνια εδρεύει το «Κέντρο ψηφιακής αφήγησης» (Center for Digital Storytelling) που είναι ένας διεθνής, μη κερδοσκοπικός οργανισμός, με σκοπό την εκπαίδευση νέων στην κατασκευή ψηφιακών ιστοριών, την έρευνα γύρω από την ψηφιακή αφήγηση και την αξιοποίησή της στα πλαίσια της εκπαίδευσης, της υγείας, της πολιτισμικής κληρονομιάς, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της προστασίας του περιβάλλοντος. Η κατασκευή ψηφιακών ιστοριών αποτελεί μία δραστηριότητα που καλλιεργεί ταυτόχρονα τον ψηφιακό, τεχνολογικό, οπτικό και πληροφοριακό γραμματισμό, δηλαδή οδηγεί σε νοηματικά πλούσιες χρήσεις της ψηφιακής εικόνας. Οι ψηφιακές ιστορίες επικεντρώνονται σε ένα συγκεκριμένο θέμα το οποίο αποδίδουν από μία ορισμένη οπτική γωνία. Η αφήγηση είναι πάντα σε πρώτο πρόσωπο και ο κανόνας είναι να χρησιμοποιείται η φωνή του δημιουργού. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει μεγάλη ποικιλία θεμάτων από εντελώς προσωπικά έως αφήγηση ιστορικών γεγονότων. Η δημοσιοποίηση της ψηφιακής αφήγησης έχει την δύναμη να γνωστοποιήσει ένα πρόβλημα π.χ. ιστορίες

¹ Στην ψηφιακή παρουσίαση της ιστορίας μας χρησιμοποιήθηκαν τα λογισμικά: Photopaint, Sount Forge 8.0, Sound Trax και Windows Live Movie Maker

μεταναστών, ανθρώπων που θεραπεύτηκαν από μία σοβαρή ασθένεια και να δώσει έτσι κουράγιο σε άλλους ανθρώπους.

Είναι ωφέλιμο οι μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού να χρησιμοποιούν την ψηφιακή εικόνα ως τρόπο επικοινωνίας και έκφρασης των προσωπικών τους συναισθημάτων, σκέψεων και γνώσεων (Matthews-DeNatale, 2008). Το να αφηγούνται ιστορίες με ψηφιακά μέσα μπορεί να κινητοποιήσει και εκείνους τους μαθητές που δεν είναι πρόθυμοι στο γράψιμο, να τους απελευθερώσει από τον φόβο του λευκού χαρτιού. Είναι δυνατόν και πρέπει να δίνονται τα εργαλεία στους μαθητές να αφηγούνται ιστορίες. «Όταν καλούνται να πουν μία ιστορία καλούνται στην ουσία οι μαθητές να ανακαλέσουν αυτά που γνωρίζουν, να επανεξετάσουν ή να αμφισβητήσουν τις πεποιθήσεις τους και μέσα από μία κυκλική διαδικασία δημιουργίας και «θέασης» της ψηφιακής ιστορίας να καταγράψουν και να συνειδητοποιήσουν την δική τους εξέλιξη» (Αποστολίδου, 2012). Έτσι τα παιδιά προχώρησαν στην αλλαγή της ροής του μύθου της Ευρώπης με την τεχνική του καταγισμού ιδεών. Κάθε εικόνα που παρουσιάζεται είναι σχετική με τον εκφερόμενο λόγο καθώς και τη μουσική επένδυση. Ένας από τους λόγους που τα παρακίνησε ήταν να έρθουν σε επαφή με παιδιά σχολείων διαφορετικών περιοχών ή χωρών, παρουσιάζοντας τη δική τους εξέλιξη της ιστορίας, με ανθρώπους και φορείς της κοινότητας στην οποία ζουν, ανταλλάσσοντας απόψεις και αντλώντας έμπνευση, ανατροφοδότηση, πολύτιμες πληροφορίες και πρακτικές εμπειρίες.

Η δημιουργική γραφή αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ψηφιακής αφήγησης σύμφωνα με τον Ohler, (στο: Θαρρενός Μπράτισης, χ.χ.), καθώς τα παιδιά, συνθέτοντας το σενάριο της ψηφιακής ιστορίας, μετατρέπονται από «καταναλωτές» ιστοριών σε δημιουργούς, συνδυάζοντας τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους και εκφράζοντας τις σκέψεις, τις ιδέες και τα συναισθήματά τους.

Αποτελέσματα

Τα νήπια όταν εργάζονται με ασκήσεις δημιουργικής γραφής εμπλουτίζουν την έκφραση και την δομή του λόγου τους που βαθμιαία γίνεται όλο και πιο σύνθετη. Η δημιουργική γραφή βοηθά στην κατανόηση μίας ιστορίας, ερευνά τις διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας και τις πιθανές ερμηνείες των αναγνωστών. Ενεργοποιεί τα νήπια, συνηγορεί στο να νιώθουν πιο ευτυχημένα γιατί δουλεύουν για κάποιο σκοπό. Η δραστηριότητα του μετασχηματισμού του μύθου της Ευρώπης είχε παιγνιώδη χαρακτήρα, ήταν προσαρμοσμένη στον ρυθμό και στις δυνατότητες του κάθε παιδιού και πραγματοποιήθηκε μέσα σε κλίμα σεβασμού και εμπιστοσύνης.

Η ενασχόληση των νηπίων με τον Η/Υ έχει θετικά αποτελέσματα γιατί το παιδί σε αυτή την ηλικία υιοθετεί καθετί καινούριο με ταχύτατους ρυθμούς και δημιουργούνται τα θεμέλια για μελλοντική εξοικείωση με τις Τ.Π.Ε.

Συμπεράσματα - συζήτηση

Με το τέλος της εργασίας γίνεται αντιληπτό ότι η ενασχόληση με ποικίλες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και η ψηφιακή αφήγηση αποτελεί μια εναλλακτική διδακτική προσέγγιση της λογοτεχνίας στα πλαίσια της θεματικής της Γλώσσας.

Είναι προφανές ότι χάρη στις συγκεκριμένες δραστηριότητες που έγιναν στη σχολική τάξη, οι μαθητές εξέφρασαν πρόθυμα σκέψεις και συναισθήματα, παρήγαγαν λόγο, προέβαλαν τον εσωτερικό τους κόσμο, χρησιμοποίησαν την δημιουργικότητα και γνώρισαν νέους τρόπους έκφρασης.

Με την μεθοδολογία αυτή περιορίζεται το δασκαλοκεντρικό πρότυπο και η παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας. Με τη χρήση των Τ.Π.Ε. στη δημιουργική γραφή βλέπουμε τα παιδιά να έχουν περισσότερα κίνητρα και προθυμία στο να γράψουν, ελεύθερα και δημιουργικά, χωρίς άγχος και όρια. Συμμετέχουν ενεργητικά και με κέφι στη δημιουργία ψηφιακής αφήγησης, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και

συνεργάζονται, σέβονται την άποψη των συμμαθητών τους, την αποδέχονται και την επεκτείνουν. Τα νήπια συμμετέχουν με χαρά, συνδιαπραγματεύονται αρμονικά τα νοήματα και οικοδομούν όλα μαζί το νέο κείμενο. Ο συνδυασμός δημιουργικής γραφής και Τ.Π.Ε. κάνει τη διδασκαλία πιο συναρπαστική, διασκεδαστική και ξεκούραστη για τα παιδιά αλλά ταυτόχρονα και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και επιπλέον τους εξοικειώνει πιο πολύ με τις Νέες Τεχνολογίες και τη λογοτεχνία. Τέλος επιβεβαιώθηκε η θέση του Μπράιτση (χ.χ.), ότι η δημιουργική γραφή και η ψηφιακή αφήγηση αλληλοσυμπληρώνονται προσδίδοντας προστιθέμενη αξία η μία στην άλλη, τονίζοντας την ανάγκη έκφρασης των παιδιών στον 21^ο αιώνα, όχι μόνο μέσα από τον γραπτό ή τον προφορικό λόγο αλλά και τις επικοινωνιακές τεχνολογίες.

Μελλοντικές προτάσεις

Με τη βαθμιαία είσοδο και αναγνώριση της δημιουργικής γραφής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα φαίνεται πως μελλοντικά θα κυριαρχήσει στην εκπαίδευση αφού έχει αποδειχτεί η εκπαιδευτική της αξία. Καλό είναι να αξιοποιείται στα σχολεία περισσότερο και να δοθεί συγκεκριμένος χρόνος στο αναλυτικό πρόγραμμα. Για να γίνει αυτό θα πρέπει να γίνουν επιμορφωτικά βιωματικά σεμινάρια των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε διδακτικές πρακτικές σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων παραγωγής ιδεών στο προσυγγραφικό στάδιο και σε ποικίλες τεχνικές, υπό την αιγίδα των παιδαγωγικών τμημάτων των Πανεπιστημίων και όχι μόνο. Επιπλέον να αξιοποιηθούν περισσότερο οι Τ.Π.Ε. σε συνδυασμό με τη δημιουργική γραφή στα σχολεία, με το να γίνεται χρήση του επεξεργαστή, των πολυμέσων και της επικοινωνίας προκειμένου να υπάρξει αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Βιβλιογραφία

- Αποστολίδου, Β. (2012). *Η λογοτεχνία στα νέα περιβάλλοντα των ΤΠΕ: Κυβερνολογοτεχνία και e-books, ψηφιακές κοινότητες αναγνωστών, δημιουργική γραφή και αφήγηση στον ψηφιακό κόσμο. ΕΣΠΑ 2007-2013 (ΕΣΠΑ 2007-)*. Θεσσαλονίκη: Κέντρος Ελληνικής Γλώσσας. Υπουργείο Παιδείας, δια Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων. Ανακτήθηκε από http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_apostolidou.pdf
- Βακάλη, Α. Π., Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ., & Κωτόπουλος, Τ. Η. (2013). *Η δημιουργική γραφή στο νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
- Βακαλούδη, Δ. Α. (2003). *Διδάσκοντας και Μαθαίνοντας τις νέες Τεχνολογίες. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Πατάκη.
- Γκλιάου-Χριστοδούλου, Ν. (2011). Μάθηση μέσω επίλυσης προβλημάτων στο νηπιαγωγείο. Ανακτήθηκε 10 Μάρτιος 2017, από http://www.pischools.gr/content/index.php?lesson_id=300&ep=371
- Γρόσδος, Σ. (2013). *Λογοτεχνία, Εικόνα και Κινηματογράφος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Η Συμβολή τους στην ανάπτυξη του πολυτροπικού γραμματισμού*. Α.Π.Θ. Ανακτήθηκε από <http://ikee.lib.auth.gr/record/133473/files/GRI-2013-11524.pdf>
- Γρόσδος, Σ. (2015). Μαθήματα Δημιουργικής Γραφής. *Παράθυρο*, 90, 72–85.
- Εμμανουηλίδου, Κ. (2014). Πώς να καλλιεργήσουμε τη δημιουργική σκέψη στα παιδιά μας. Ανακτήθηκε 9 Μάρτιος 2017, από <http://rigolampides.gr/2014/07/28/kalliergeia-dimiourgikis-skepsis/>
- Καλλέργης, Η. (1995). *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Καλογεροπούλου, Χ. (2006). *Σενάριο. Η τέχνη της αφήγησης στον κινηματογράφο*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Καραγιάννης, Σ. (2010). Η δημιουργική γραφή ως καινοτόμος δράση στο σχολείο: όψεις. Στο *Ημερίδα: καινοτομίες και κριτική σκέψη: αναζητώντας πρακτικές για τη σχολική τάξη*. ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ.- Ελληνοαμερικανικών Εκπαιδευτικό Ίδρυμα - Κολλέγιο Αθηνών - Κολλέγιο Ψυχικού. Ανακτήθηκε από www.scribd.com/doc
- Καρακίτσιος, Α. (2012). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής; Ανακτήθηκε 4 Μάρτιος 2017, από <http://keimena.ece.uth.gr/main/t15/02-karakitsios.pdf>
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Κουτσογιάννης, Δ., Παυλίδου, Μ., & Χαλυσιάνη, Ι. (2011). *Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη*

- διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρος Ελληνικής Γλώσσας. Υπουργείο Παιδείας, δια Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων. Ανακτήθηκε από http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/p3.1.2_glwssa_bthmia.pdf
- Κωτόπουλος, Τ. Η. (2013). Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής. Η περίπτωση της συγγραφής λογοτεχνικών έργων για εφήβους. Ανακτήθηκε 24 Απρίλιος 2017, από [http://users.uowm.gr/tkotopou/archives/VIII.70. Διατριβή σαν Μυθιστόρημα.pdf](http://users.uowm.gr/tkotopou/archives/VIII.70.Διατριβή_σαν_Μυθιστόρημα.pdf)
- Κωτόπουλος, Τ. Η. (2017). Από την ανάγνωση στη λογοτεχνική ανάγνωση και την παιγνιώδη διάθεση της δημιουργικής γραφής. Ανακτήθηκε 10 Μάρτιος 2017, από e-class
- Κωτσαλίδου, Δ. (2011). *Διαθεματικές προτάσεις εργασίας για το νηπιαγωγείο και το δημοτικό / θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2000). Νέες τεχνολογίες και ποιοτική Παιδεία. *ΤΟ ΒΗΜΑ*.
- Μπράτιτσης, Θ. (χ.χ.). Ψηφιακή αφήγηση, δημιουργική γραφή και γραμματισμός του 21ου αιώνα. Ανακτήθηκε 28 Απρίλιος 2017, από <http://impschool.gr/deltio-site/?p=90>
- Μπράτιτσης, Θ., & Μουταφίδου, Ά. (2013). Ψηφιακή αφήγηση και δημιουργική γραφή: δύο παράλληλοι κόσμοι με κοινό τόπο. Στο *1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής* (σ 3). Αθήνα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Νικολαΐδου, Σ. (2009). *Λογοτεχνία και Νέες Τεχνολογίες*. Αθήνα: Κέδρος.
- Νικολαΐδου, Σ. (2012). Δημιουργική Γραφή στο Σχολείο: Το τερπνόν μετά του ωφελίμου. Πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνεργασίας του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Δημιουργικής Γραφής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με το Πρότυπο Πειραματικό Σχολείο του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου. Ανακτήθηκε 4 Μάρτιος 2017, από <http://keimena.ece.uth.gr/main/t15/05-nikolaidou.pdf>
- Νικολαΐδου, Σ., Μαυρίδου, Α., & Ρουβάς, Γ. (2014). Η αξιοποίηση των ΤΠΕ και της Δημιουργικής Γραφής για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας και την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου. Πλαίσιο, εφαρμογή και διαπιστώσεις από την σχολική πράξη. Ανακτήθηκε 6 Μάρτιος 2017, από http://hmathia14.ekped.gr/praktika14/VolA/VolA_204_216.pdf
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011a). Οδηγός του Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου. ΕΣΠΑ 2007-2013\ Ε.Π. Ε & ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη' MIS: 295450.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011b). Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου. Αθήνα: ΕΣΠΑ 2007-2013\ Ε.Π. Ε & ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3 'ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα

- Σπουδών, Οριζόντια Πράξη' MIS: 295450.
- Παπαδόπουλος, Γ. Κ. (χ.χ.). Η Πληροφορική στο Σχολείο: Ο Σχεδιασμός του Παιδαγωγικού. Ανακτήθηκε 10 Μάρτιος 2017, από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe256.pdf>
- Παπαδοπούλου, Σ. (2004). *Η συναισθηματική γλώσσα*. Αθήνα: τυπωθήτω ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.
- Παπαχαρίση, Α. (2017). Δημιουργική σκέψη: ορισμός. Ανακτήθηκε 9 Μάρτιος 2017, από <http://paracharisi.com/δημιουργική-σκέψη/>
- Πασσιά, Α., & Μανδηλαράς, Υ. (2000). *Εργαστήριο δημιουργικής γραφής για παιδιά*. Αθήνα: Πατάκη.
- Παυλίδου, Κ. (2013). Εκπαίδευση και Διδακτική της Δημιουργικής Γραφής. Στο *1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής* (σσ 1–2). Αθήνα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Ποσλανιέκ, Κ. (1991). *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ροντάρι, Τ. (2003). *Γραμματική της Φαντασίας. Πώς φτιάχνουμε ιστορίες*. Αθήνα: ΤΕΚΜΗΡΙΟ.
- Σεραφείμ, Κ., & Φεσάκης, Γ. (2010). Ψηφιακή αφήγηση: Επισκόπηση λογισμικών. Στο *2ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας* (σσ 1–2). Βέροια.
- Σιδηρόπουλος, Δ. (2013). Δραστηριότητες δημιουργικής γραφής ως εργαλεία ανάπτυξης και αξιολόγησης της κριτικής κοινωνικο-πολιτικής εγγραματοσύνης των μαθητών. Η περίπτωση του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Ε΄ τάξης Δημοτικού Σχολείου. Στο *1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική γραφή, οδηγίες πλεύσεως* (Α). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων. Ανακτήθηκε από <http://online.anyflip.com/szss/jzil/mobile/index.html#p=5>
- Τζαβάρα, Α. (χ.χ.). Διδασκαλία της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο: Παραδείγματα δραστηριοτήτων. Ανακτήθηκε 10 Μάρτιος 2017, από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe1057.pdf>
- Τσιτουρίδου, Μ., & Βρύζας, Κ. (2005). Πληροφορική Κουλτούρα και Εκπαίδευση. Στο *3ο Πανελλήνιο Συνέδριο 'Διδακτική της Πληροφορικής'* (σ 10). Κόρινθος: Πρακτικά συνεδρίου.
- ΦΕΚ 1376. (2001). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, Προγράμματα Σπουδών Νηπιαγωγείου, Ευέλικτη Ζώνη, Πρόσθετες διαθεματικές προσεγγίσεις. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Φεσάκης, Γ. (2008). Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών στην Προσχολική Εκπαίδευση, Διαστάσεις και Προοπτικές. Στο *4ο Συνέδριο Διδακτικής της Πληροφορικής*. Πάτρα.
- Φλωρά, Α. (2011). Η συμβολή της λογοτεχνίας στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Ανακτήθηκε 10 Μάρτιος 2017, από <http://www.pasyvn.gr/el/thematikes-enotites/goneis/paidagogika/236->

simvouli-ths-logotexnias-sth-glwsniki-anaptixi-tou-paidiou.html

- Χατζησαββίδης, Σ. (2002). *Η γλωσσική αγωγή στο Νηπιαγωγείο. Δραστηριότητες για την καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας και του γραμματισμού*. Αθήνα: Βάνιας.
- Davis, G. (1992). *Creativity is forever*. Kendall-Hant.
- Hardman, M. L., Crew, C. J., & Egan, W. M. (2002). *Human Exceptionality: Society, School, and Family*. Allyn & Bacon (7ο έκδ.).
- Matthews-DeNatale, G. (2008). *Digital Storytelling: Tips and resources*. Boston: Simmons College.
- Ανακτήθηκε από
http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_apostolidou.pdf
- Mearns, H. (1925). Creative youth; how a school environment set free the creative spirit. Garden City, N.Y.: Doubleday, Page & Company. Ανακτήθηκε από
<file://catalog.hathitrust.org/Record/002881365>
- Morley, D. (2007). *The Cambridge Introduction to Creative Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Passey, D., & Higgins, S. (2011). Learning platforms and learning outcomes – insights from research. *Learning, Media and Technology*, 36(4), 329–333.
<http://doi.org/10.1080/17439884.2011.626783>
- Robin, B. R. (2008). Digital Storytelling: A Powerful Technology Tool for the 21st Century Classroom. *Theory Into Practice*, 47(3), 220–228.
<http://doi.org/10.1080/00405840802153916>
- Timbal-Duclaux, L. (1996). *Το δημιουργικό γράψιμο*. Αθήνα: Πατάκη.
- Trucano, M. (2005). *Knowledge Maps: ICT in Education*. Washington DC: infoDev/ World Bank.
Ανακτήθηκε από <http://www.infodev.org/en/Publication.8.html>
- Underwood, J., Banyard, P., Betts, L., Farrington-Flint, L., Stiller, J., & Yeomans, S. (2009). Narrowing the gap: Literature review 2009. *Open Research Online*, (June), 1–30.
Ανακτήθηκε από http://oro.open.ac.uk/34531/1/22_Narrowing_the_Gap_Literature_Review.pdf